

СҮЗ БОШИ

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти бутун дунёда тинчлик ва тараққиёт учун интилади, ёш авлод янада яхши шароитда яшashi ва янада кўпроқ имкониятларга эга бўлиши учун, дунёни қашшоқлик ва касалликлардан халос этиш учун курашади. Ёшларнинг эҳтиёж ва манфаатлари тараққиёт марказида бўлибгина қолмай, балки унинг асосий ҳаракатлантирувчи кучи ҳамдир. Улар дунёга янгиликлар олиб келиши ва янги авлод тимсоли сифатида катта куч-куvvват ва ғайрат шижоатга эгадир. Бинобарин, ёшлар эртанги кунда етакчи бўлиб, биз бошлаган ишни давом эттиришлари учун, уларга кўмаклашимиз ва бу ишни бугуноқ сармоялашимиз лозим.

Биз жуда ёш сайёрада яшаймиз, ундаги ёшлар аҳоли умумий сонининг чорак қисмини ташкил этиб, 1,3 млрдга етади. Ўзбекистонда аҳолининг 60% дан ошиғи ёшларга тўғри келади, бу эса мамлакат улкан захирага эга эканлигидан далолат беради. Биз жамият ривожланиши ва гуллаб-яшнашини истасак, бу захирадан жуда оқилона фойдаланилишини таъминлашимиз лозим. Жаҳондаги 189 та мамлакат етакчилари томонидан 2000 йилда қабул қилинган Мингийллик Ривожланиш Мақсадлари (MPM)да бу мамлакатлар ҳукуматларини ҳаёт тарзини яхшилаш ва барча инсонлар, айниқса, ёшлар имкониятларини кенгайтириш учун соғлиқни сақлаш, таълим ва бошқа жабҳаларга етарлича сармоя киритишга ундовчи бир қатор устувор йўналишлар ўрнатилган. Ўзбекистон ҳукумати бир қатор тегишли ҳукумат дастурлари ва ташабbusларини амалга ошириш орқали ёшларга катта аҳамият бераётганини таъкидлаш қувонарли. Менда Ўзбекистон мамлакатининг ёш авлодлари билан бўлган мулкотимдан сўнг унинг буюк келажигига бўлган ишончим янада ортди.

Ёшлар ўз имкониятларини тўлиқ рўёбга чиқаришларига ёрдам бериш мақсадида БМТ миллий МРМга эришишни қўллаб-кувватлаш доирасида уларга қаратилган фаолиятини янада кенгайтирмоқда.

Мамлакатда ривожланишнинг устувор жиҳатлари ҳамда мақсад ва вазифаларига биргалиқда эришишда тобора кўпроқ ёшлар ўз масъулиятларини чуқурроқ англаб етмоқдалар.

БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси ёшлар фаолиятини, жамоат иши руҳи ва кўнгиллилик тамойилини қўллаб-кувватлаш мақсадида **МРМ бўйича ёшларга қўлланма: талабалар учун амалий дастурни** ишлаб чиқди. Қўлланма ёшларнинг МРМ ҳақидаги билим доирасини кенгайтиришда ҳамда юқори савияда ҳаёт даражасини таъминлаётган, тинч ва равнақ топаётган Ўзбекистонни янада ривожлантиришда уларнинг иштирок этишига кўмаклашади. Мазкур қўлланма ёшларнинг дунё, минтақа қўламидаги ва миллий миёсдаги ривожланиш йўналишларини англашига ва уларнинг бу жараёнда янада фаол иштирок этишига хизмат қиласади, деб чин дилдан умид қиласади.

Фикрет Акчура
БМТнинг Ўзбекистондаги доимий
координатори

РИВОЖЛАНИШ НИМА?

Глобал ривожланиш — бу камбагал давлатлар гуллаб-яшнаётган давлатга айланиши учун бутун дунё босиб ўтиши керак бўлган йўл. Бунинг учун инсоният ер куррасининг келажаги оддий, бироқ жуда муҳим нарсаларга боғлиқ эканлигини англаши даркор. Дунёнинг барча мамлакатларидағи ҳамма одамлар ҳар куни косасида овқат; ҳар тун боши узра бошпана; фарзандлари учун мактаб; хасталангандаридан шифокор ва дори-дармон; пул ишлаб топишга имкон берувчи ишга эга бўлишлари керак. Ривожланиш ўз-ўзидан содир бўлмайди. Ривожланишга кўп йиллик низоларни бартараф этишдан тортиб, савдо-сотиқни рағбатлантиришда, кишилар саломатлигини мустаҳкамлашда ва таълим даражасини оширишда ёрдам кўрсатишгача бўлган турли омиллар таъсир кўрсатади.

БУ ҲАЁТ УЧУН ЗАРУР

«Ривожланишдан кўзланган асосий мақсад кишиларнинг имкониятларини кенгайтиришdir. Аслида, бу имкониятлар чексиз бўлиши ва вақт ўтиши билан ўзгариши ҳам мумкин. Одамлар ўзларининг даромад ва ўсиш кўрсаткичларида умуман акс этмайдиган ёки дарҳол акс этмайдиган билим олишнинг кенг имконияти, тўйимли озиқланиш ва тиббий хизматларнинг сифати ошиши, кафолатли ҳаёт манбаи, жиноят ва жисмоний зўравонликдан ҳимояланиши, бўш вақтни ташкил этиш бўйича эҳтиёжларининг қондирилиши, сиёсий ва маданий эркинликлар ҳамда ижтимоий ҳаётда фаол қатнашиш имконияти сингари ютуқларни доим ҳам қадрлайвермайдилар. Ривожланишнинг мақсади инсонлар узоқ, соглом ва маънавий ҳаёт кечиришини таъминлаш учун қулай шароит яратишдан иборат».

Махбуб ул-Ҳақ,
инсон тараққиёти тўғрисида
маърузани биринчи бўлиб ишлаб чиқсан
покистонлик иқтисодчи

МИНГИЙЛЛИК РИВОЖЛАНИШ МАҚСАДЛАРИ НИМА?

Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари БМТга аъзо давлатлар томонидан 2000 йил сентябрда Мингийиллик Саммитида қабул қилинган, Мингийиллик Декларациясида белгилаб берилган. Бу бутун дунёда қашшоқликни барта-раф этиш ва одамларнинг турмуш шароитини яхшилашга қаратилган, эри-шилиши муайян вақт билан чегараланган мақсадлардан иборат.

«Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари бизнинг умумий нуқтаи назаримиз — яхши келажакни таъминлаш йўлида бой ва камбағал мамлакатлар ораси-даги ҳамкорликни ифодалайди. Ҳозирги глобаллашув даврида халқаро ҳамжамият умумий равнақ йўлида иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш билан эҳтиёжларни мутаносиблаштириши керак.

Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари дунёning барча етакчилари ўз зими-маларига олган мажбуриятлардан иборат. Кўзда тутилган мақсадларга 2015 йилга келиб эриша олишимиз учун Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан халқаро ҳамжамият уларни муваффақиятли амалга ошириши керак. Бунинг учун биз биргаликда ишлашимиз ва сиёсий иродамизни намоён этишимиз лозим, ва мен бу масала устида ҳар қачонгидан ҳам яқиндан ва гайрат билан ишлайман».

**Пан Ги Мун,
БМТ Бош котиби**

ҚҰЛЛАНМАДАН ҚАҢДАЙ ФОЙДАЛАНИШ ЛОЗИМ

Давлат сиёсатини белгилаш ва ривожланиш эхтиёжларини аниқлашда ёшлар доимо мұхим үрин тутганлар. Ёшлар ва давлат сиёсатчиларининг ҳаракатлари ва интилишларини бирлаштириш орқали ривожланиш мақсадларини ишлаб чиқиш мүмкін.

Мустақиллик кўникмалари, одатда катталар раҳбарлиги остида маслаҳатлашилади ва ўзларининг эркин танлаш ҳуқуқидан фойдаланувчи ёшлар томонидан амалга оширилади. Ёшлар ҳар доим янги таклифларга интиладилар, уларнинг жамият ривожланишидаги иштироки барқарор ва давомли бўлиб, буни уларнинг ўзлари ва оиласаригина эмас балки умуман жамият ҳам хис этади.

Ушбу қўлланма БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси томонидан Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига эришишда ёшларнинг иштирокини кенгайтириш ва уларнинг бу йўлдаги ташаббусини қўллаб-қувватлаш мақсадида тайёрланган. У биринчи навбатда 18–25 ёшдагиларга мўлжалланган.

Қўлланмада Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари ҳақида ҳам глобал, ҳам миллый миқёсда қизиқарли фактлар ва маълумотлар мавжуд. Unda 2015 йилгача МРМга эришиш учун ёшлар нима қила олишлари мумкинлиги ҳақида ҳикоя қилинади, ривожланиш нима эканлиги ва унинг ёшларга қандай алоқаси бор эканлиги тушунтириб берилади. Бундан ташқари, Қўлланмада МРМга эришиш жараёнида ёшлар иштирок этиши зарурлигидан далолат берувчи маълумотлар ҳам келтирилган.

Жаҳон МРМси қисмида:

- Бу нима?** Китобнинг бу қисмида ёшлар ҳар бир МРМга оид глобал тамойиллар ҳамда бу мавзу бўйича кўпчиликка маълум бўлмаган қизиқ маълумотлар билан танишадилар.
- БМТ нима иш қилади?** Бу бўлимда БМТ агентликлари МРМга эришиш учун дунё миқёсида олиб бораётган фаолияти ва улар ўз олдилирага қўйган асосий вазифалар ҳақида ҳикоя қилинади.
- Ёшлар ҳаракатда** бўлимида ёшлар 2015 йилгача Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига эришиш учун дунёнинг бошқа жойларида қилаётган саъй-ҳаракатлари ҳақида маълумот берилади.
- Амалий вазифа** бўлимида глобал МРМга янада амалийроқ ёндашиб тавсия этилади ҳамда Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари мұхимлиги асослаб берилади.
- Эслатма** бўлими МРМда қўйилган вазифаларни бажариш доирасида «тeng-tengga» қоидаси бўйича тадбирларини амалга оширишда фойдаланиш мүмкін бўлган, Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига тааллуқли мұхим маълумотларни ўз ичига олади.

МРМ Ўзбекистонда қисмида:

- Бу нима?** Бу бўлимда Миллий Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари тўғрисида умумий ахборот, шу жумладан кўпчиликка маълум бўлмаган статистик маълумотлар тавсифланади.
- МРМ саволномаси.** Бунда келтирилган саволларга жавоб бериб, МРМ бўйича ўз билимингизни текширишингиз мүмкін. Саволномадан МРМ ҳақида тақдимот ўтказганингизда ва бошқа тадбирларда кенг фойдаланишингиз мүмкін.

3. **Ёшлар учун тавсия.** Бу бўлимда Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари бўйича ёшлар томонидан амалга оширилиши мумкин бўлган ҳар бир мақсад бўйича таклифлар киритилган. Бу тадбирлар Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари бўйича амалий лойиҳалар, ташабbusлар ва тадбирлар намунасиdir.
4. **Ёдда сақланг бўлими.** Бунда сиз Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларининг ҳар бири ҳақида эслаб қолишингизга, сўнgra ўз тенгдошларингизга айтиб беришингизга арзирли саволларга жавоб оласиз.

MPM бўйича ёшларга қўлланма қўйидаги ҳолларда фойдалиdir:

- глобал ва миллий йўналишда MPM ҳақида ўз билимингизни ошириш учун маълумот излаётганингизда;
- тадқиқотларингиз учун дастлабки маълумот керак бўлганда;
- тренинг ташкил этишда иштирок этаётганингизда, мини-лойиҳалар таклиф қилганингизда, тақдимот қилаётганингизда, оммавий ахборот воситалари учун мақола ёзаётганингизда;
- жамоат тадбирларини ташкил этаётганингизда;
- MPM ҳақида тушунтириш ишини олиб бориш учун ахборот материалларини тайёрламоқчи бўлганингизда;
- MPM билан боғлиқ масалалар бўйича стратегияларни, тамоилларни, тартиблар ва ўқув материалларини ишлаб чиқишида ёрдам кўрсатишини режалаштирганингизда.

MPM ҳақидаги мазкур қўлланмани ўқиганда ривожланиш жараёнининг барча жиҳатлари орасида кўпгина алоқалар борлигини билиб олишингиз мумкин. Шунингдек, БМТ агентликлари Ўзбекистонда яшовчи ёшлар учун қандай тадбирлар олиб бораётганидан ҳам хабардор бўласиз. Бундан ташқари, қўлланмада Мингийиллик Декларацияси ҳамда MPM нима сабабдан келиб чиққани ҳақида ҳам ҳикоя қилинади. Қўлланилган атама ва таърифлар изоҳлаб берилган MPM луғатига мурожаат этишингиз ҳамда ёшларни ва уларнинг MPMни оммавийлаштириш бўйича ҳаракатларини қўллаб-қувватлаётган халқаро ёшлар ташкилотлари ҳақида маълумот бўлган бўлимида мурожаат этишингиз ҳам фойдали бўлади.

Муаллифлар мазкур қўлланмада ифодаланган ғоялар умумжаҳон ва миллий жараёнлар ҳар биримизнинг ҳаётимизда қандай аҳамиятга эга эканлигини англашда ёрдам беради ва орттирилган янги билимлар маҳаллий даражадаги ҳаракатларда ўз аксини топади, дебумид қиласидилар. Ўқитувчилар бу китобдан талабалар билангина эмас, балки ота-оналар ва маҳалла аҳолиси билан ҳам маҳаллий ривожланиш истиқболлари ҳақида фикр алмашишларида ҳам фойдаланишлари мумкин. Талабаларга эса ҳаётида тўғри йўлни танлашда ҳамда мамлакатимизнинг фаол ва ўқимишли фуқаролари бўлиб етишишларида кўмаклашади.

МРМ НИМА ҮЧУН АҲАМИЯТТА ЭГА ЭКАНЛИГИННИГ ЎНТА САБАБИ!

1. **MPM** ривожланиш бўйича миллий ва халқаро ҳаракатлар самарадорлигини оширишувчи катта қадам бўлганлиги учун ҳам муҳимдир. БМТга аъзо давлатлар Декларацияни имзолаб, МРМга эришиш мажбуриятларини ўз зиммаларига олдилар.
2. **MPM**, тарихда илк бор бутун халқаро ҳамжамият томонидан қабул қилинган ва муайян вақт ичida, мўлжалга кўра 2015 йилга бориб эришилиши лозим глобал мақсадлар бўлганлиги учун ҳам муҳимдир.
3. **MPM** дунёning шимол ва жанубга бўлиниши қўпчилик мамлакатларни ноқулай аҳволга солиб қўйганлиги, кам ривожланган мамлакатлarda таълим олиш ва соғлиқни сақлаш хизматларидан баҳраманд бўлиш, сув манбалари ва санитариядан фойдаланиш имкони, ишга жойлашиш имкониятлари, эркак ва аёллар ҳуқуқидаги ва бошқа жабҳаларда тенгсизлик сақланиб қолаётгани учун ҳам муҳимдир.
4. Ер куррасининг 20%да яшайдиган ривожланган мамлакатлар дунё ресурсларининг 80%ни назорат қилади. Инсоният ривожланиши учун бу масала яна қайта кўрилиши лозим.
5. **MPM** ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар учун тенг даражада муҳим. На қасалликнинг, на атроф муҳит ифлосланишининг чегараси бор. Ҳаракатларимизни бирлаштирсаккина, келгуси авлодларнинг барқарор ривожланишини таъминлаймиз.
6. **MPM** кенг жамоатчиликка ривожланиш жараёнида иштирок этиш имкониятини яратади ва кишилар ҳамда давлатни ривожланиш мақсадида бирлаштиради.
7. **MPM** одамларни ва уларнинг ҳаёти яхшиланишини қўзлагани учун ҳам муҳимдир.
8. **MPM** ривожланган мамлакатлар зиммасига ривожланишдан орқада қолган мамлакатларга кўрсатиладиган ёрдамни қўпайтириш ва умумий тараққиёт учун уларнинг жавобгарлигини оширгани учун ҳам муҳимдир. МРМ глобал ҳамкорликка даъват этади.
9. **MPM** очлик, қасаллик ва санитария шароити йўқлиги туфайли дунёдан кўз юмаётган миллионлаб одамлар ҳаётини тубдан ўзгартириш вақти келганлиги учун ҳам муҳимдир.
10. **MPM** мустақил билим эгаллашда, уни тушуниб этишда ҳамда Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига эришишда шахсий ҳисса қўшишда ҳар кимга ёрдам бериши мумкин бўлганлиги учун ҳам муҳимдир.

МИНГИЙЛЛИК РИВОЖЛАНИШ МАҚСАДЛАРИ ВА ЁШЛАР

- Ёшлар дунё аҳолисининг энг тез қўпайиб бораётган қисмини ташкил этади. Ҳозир Ер шари аҳолиси умумий сонининг 18% уларнинг ҳиссасига тўғри келади.
- Жаҳонда 13–24 ёшдаги ёшлар 1,3 миллиардни ташкил этади, улар глобал миқёсда иқтисодий ўсишни ва камбағалликни қисқартиришни тезлаштириш учун улкан имкониятдир.
- Дунёда ишга жойлашиш соҳасида аҳволни барқарор қилишда ёшлар учун 100 миллиондан ортиқ иш жойларини яратиш керак. Ёшлар эса, ўз навбатида, ижтимоий ҳаётда фаол иштирок этиш орқали ишга жойлашиш учун ўзларига имконият яратади.
- Сайёрамизда 15–24 ёшдаги 130 миллионга яқин ёшлар ўқиш ёки ёзишни билмайди. Уларнинг бирмунча ўқимишли тенгдошлари улар учун ўқитувчи бўлиши ва ўқув дастурларини тузишда иштирок этиши мумкин.
- Аниқланишича, деярли 60 миллион қиз болалар бошланғич таълим олиш имкониятидан маҳрум. Ёшлар гендер муаммоларини чуқур англаш орқали таълимда гендер тенгсизликни бартараф этишда кўмаклашиш учун катта имкониятларга эга.
- Ёшлар кўплаб самарали ижтимоий ва экологик лойиҳаларнинг ташаббускори ҳисобланадилар ва техноген экологик хавф-хатарга қарши қурашда ёрдам кўрсатишлари мумкин. Улар, агар жадал чоралар кўрилмаса, 10–20 йилдан сўнг ўз фарзандлари заҳарли моддалар билан тўйинган ҳаводан нафас олишларини тушунадилар.
- Ёшлар кишиларнинг тоза сувдан фойдаланиш имкониятларини кенгайтиришга қаратилган, маҳаллий ҳамжамиятлар даражасидаги лойиҳалар борасида ташаббускор бўлиши ва уларни бошқариши мумкин.
- Ёшлар умумий таълим олиш, камбағалликни тугатиш, соғлиқни сақлаш, ишни кенгайтириш ва атроф мухитни муҳофаза қилиш қаби глобал муаммоларни ҳал этишда етакчи роль ўйнайди, шу боис уларни қўллаб-қувватлаш сармоя сарфлашнинг энг яхши шаклидир.
- Ёшлар мамлакат миқёсида ривожланиш жараёнини жадаллаштириш учун инновацион ғояларни яратишга қодир қудратли ресурсдир.
- Ёшлар ўз тенгдошларини «тенг-тенгга» таълим дастурини амалга оширишга сафарбар қилиш учун бўш вақт ва керакли имкониятга эгадирлар.

ДУНЁДАГИ КАМБАГАЛЛИК

Сайёрамизда ўта қашшоқлик шароитида яшовчи 1 миллиард кишидан 238 миллиони ёшлардир. 1-мақсад ҳаётни қўллаб-куватлаш учун уларнинг тўйимли моддаларга бой озиқ-овқат, кийим-кечак, тоза сув, уй-жой ва тиббий хизматларга бўлган асосий эҳтиёжларини қондириш орқали уларни ўта қашшоқликдан олиб чиқишдан иборат. Бунинг учун ёшлар очлик ҳамда қашшоқлик таъсирига кўпроқ дучор бўлувчи заиф гурухлар сирасига киради.

- Ҳар йили 10 миллиондан ортиқ бола очлик ва олдини олиш мумкин бўлган қасаллардан нобуд бўлади — бу кунига 300 мингдан ортиқ ёки ҳар уч секундда бир бола нобуд бўлади, дегани.
- 600 миллион болалар ўта қашшоқлик шароитида яшайди.
- 2002 йилда 74 миллион ёшлар ишсиз эди.
- 38 миллиондан 110 миллионгача ёшлар тўйиб овқатланмайди, 238 миллиони кунига 1 АҚШ долларидан кам маблағ ҳисобига ва 462 миллиони кунига 2 АҚШ долларидан кам маблағ ҳисобига яшайди.
- Ҳар йили 11 миллионга яқин бола 5 ёшга тўлмай, тўйиб овқатланмаслик сабабли дунёдан кўз юмади.

БМТ МИНГИИЛЛИК КАМПАНИЯСИ

Ёшлар учун **БМТ Мингийиллик Кампанияси** камбағалликни қисқартириш тадбирлари ва Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларини амалга ошириш бўйича ҳаракатларда ёшларнинг фаол иштироқини рағбатлантиради. Мингийиллик Кампанияси барча қитъалардаги турли ёшлар ҳаракатларини қўллаб-куваттайди ва ҳалқаро нодавлат ташкилотлар билан яқиндан алоқада иш олиб боради. Кўшимча маълумот учун мурожат қилинг: <http://www.millenniumcampaign.org>

*«Бир диром олмоқ чекибон даст ранж,
Яхшироқ андинки, бирор берса ганж».*

Алишер Навоий

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Меҳнат қилиб яшаш. Куско шаҳрилик (Перу) Карла, 17 ёшлик собық кўчада яшаган қиз камбағаллик тузоғидан чиқишида бошқа болаларга ёрдам бермоқда. У маҳсус ўқув марказида таълим олгани туфайли кўчада ҳаёт кечиришдан қутулди. Ҳозир у бошпанасиз бошқа болалар билан ранчода ишламоқда ва уларга батикдан қандай қилиб футболка тайёрлашни ўргатмоқда. Бу тажриба уларда олдин ҳеч қачон бўлмаган ифтихор ҳиссини ва муайян мақсадни уйғотди. Бу ранчо болаларга дәхқончилик қилиш, эҳтиёжлари учун ўз озиқ-овқат маҳсулотларини етиштириш, қўнимкани ўргатиш ва таълим олиш маскани сифатида хизмат қилмоқда. Битта жасур қизнинг ушбу дадил ташаббуси билан бу лойиҳа 100 дан ортиқ боланинг ҳаётини ўзгартиреди, энди эса яна кўпроқ болаларга ёрдам бермоқда.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

БМТга аъзо бўлган бирорта давлатни танлаб, унинг мисолида Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларидан бири билан унга эришишда ёшлар қандай иштирок этаётганини ўрганинг. Масалан, **Албания, 1-MRM — ўта қашшоқликни бартараф этиш. Бу мамлакатда камбағалликка қарши курашда ёшлар томонидан қандай тадбирлар амалга оширилди?** Ёшлар лойиҳаларининг ютуқларини ва ёшларга таъсирини таҳлил қилишга уриниб кўринг. 2000 йилдан кейин эришилган ютуқларга алоҳида эътибор беринг.

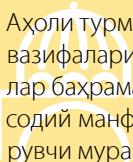
КАМБАГАЛЛИКНИ ҚАНДАЙ ЎЛЧАШ МУМКИН?

Кўп ҳолларда камбағаллик чегараси тушунчаси камбағалликни ўлчаш учун асос сифатида олинади. Жаҳон банки маълумотларига кўра, ўта қашшоқликнинг глобал кўрсаткичи кунига 1 АҚШ долларидан кам даражага мувофиқ келади. Камбағалликнинг иккى хил чегараси мавжуд: абсолют ва нисбий камбағаллик.

Абсолют камбағаллик чегараси: чекланган озиқ-овқат савати (тўйимли моддалар истеъмол қилиш) ва озгина кўшимча бошқа ҳаражатларга йўл кўйиш имконига асосланган абсолют минимал турмуш даражаси.

Нисбий камбағаллик чегараси: кишилар ўз турмуш даражасини мамлакатда яшовчи бошқа одамлар турмуш даражасидан сезиларли даражада паст, деб ҳисоблаган ҳолларда кузатилиши мумкин.

ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРМУШ ДАРАЖАСИ

Аҳоли турмуш даражасини ошириш республиканинг устувор вазифаларидан бири ҳисобланади. Турмуш даражаси одамлар баҳраманд бўлиши мумкин бўлган барча ижтимоий-иктиносий манбаатларнинг мажмуи ва ўзаро таъсирини акс эттирувчи мураккаб тушунчадир.

Ўзбекистонда ёшлар аҳолининг 60%дан зиёдини ташкил қилади, мамлакат аҳолисининг ўртача ёши эса 25 ёшдир. Шу боис, қўшимча иш жойлари ҳамда турмуш фаровонлигини ошириш учун имконият яратиш орқали ёшларни қўллаб-куватлашга жиддий эътибор бериш зарур.

- Расмий статистик маълумотларга кўра, 2005 йилда ёшлар орасидаги ишсизлик даражаси 42,2%ни ташкил этган.
- Охириг йилларда ўртача умр давомийлиги эркаклар учун ҳам, аёллар учун ҳам 0,9%га ошди ва ўртача 72,5 ёшга етди.
- Ойига 250 АҚШ доллари миқдоридаги даромади бўлган ўртача беш кишидан иборат ўзбек оиласи учун, уни истеъмол кўлами самараси туфайли ойига 50 АҚШ доллари ишлаб топувчи бир кишига қиёслаганда, таъминланганроқ ҳисобланади. Бу кўлам самараси уй-жой, коммунал хизматлар ва бошқалар учун ҳаражат бирга қилинишини англатади.
- Уй хўжалиги бюджетини тадқиқ этиш шуни кўрсатдик, Ўзбекистонда «даромад нуқтаи назаридан кам таъминланган» кишилар «мулк нуқтаи назаридан бой» бўлиши мумкин, чунки, масалан, 98%дан ортиқ аҳолининг уй ёки квартираси, 86%нинг ер участкалари, 87%нинг телевизори, 38%нинг совутгич ва 12%нинг автомобили бор.
- 2002 йилги тиббий-демографик тадқиқотга кўра, тана масаси кам гўдакларнинг умумий ҳиссаси 1996 йилдан 2002 йилгacha бўлган даврда 18%дан 8%гача камайган.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. Ўзбекистонда кам таъминланганлик даражаси қандай ўлчанади?
2. Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига кўра, Ўзбекистон учун 1-мақсад қандай номланади?
3. Аҳоли турмуш даражасини яхшилаш учун Ўзбекистонда қандай миллий дастурлар ишлаб чиқилди?
4. Баъзи мамлакатлarda йигит ва қизлар талаба бўла туриб ишлашади. Бу масалага сизнинг муносабатингиз қандай?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- **«Мустаҳкам соғлиқ учун озиқланиш рациони»** — малакали диетолог иштироқида маъруза/тақдимот ташкил этинг. У ерда озиқланишдаги яхши ва ёмон одатлар ҳақида маъруза ўюштиринг.
- **«Софлом овқатланиш кечаси»ни** ўтказинг, унда отоналар, журналистлар, маҳаллий ишлаб чиқарувчилар ва таклиф этилган бошқа меҳмонлар учун соғлом овқат тайёрланг. Даструга мусиқа ва рақс киритинг.
- **«Бозор» тадбирини** ташкил қилинг, унга тенгдошларингиз ўзлари ясаган ўйинчоқлар, ёғоч ва металл ҳунармандчилик буюмлари олиб келиши ва сотиши мумкин. Катталарни ҳам тадбирга таклиф қилинг. Журналистларни ҳам таклиф қилиб, бундай акция тури ҳақида оммавий ахборот воситалари орқали маълумот тарқатишингиз мумкин.
- **«Ёшлар МРМ ҳақида»** бадиий танловини ўтказинг. Унда талабалар олган фотосуратлар ёки чизган расмлар намойишга қўйилиши мумкин. МРМ мавзуини намойиш этишга имкон берувчи галерея ёки жой топинг.
- Тенгдошларингиз орасида Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларининг ўзаро алоқаси ва ўзаро боғлиқлигини, улар сизнинг маҳаллангиз ҳаётига қандай таъсир кўрсатаётгани ва ёшлар маҳаллий жамоаларда турмуш даражасини оширишда қандай қилиб ёрдам бера олишлари мумкинлиги ҳақида фикр алмашинг. Қуйидаги интернет саҳифаларидан маълумот олишингиз мумкин:
www.un.org/cyberschoolbus
www.millenniumcampaign.org

ЁДДА САҚЛАНГ

Чой ва кофе таркибида танин моддаси мавжудлиги учун, улар темир моддаси ўзлаштирилишини секинлаштиради. Ўзбекистонда чой кўп истеъмол қилиниши, эҳтимол, темир танқислиги туфайли аёллар орасида келиб чиқадиган камқонлик касаллигига сабаб бўлиши мумкин. Чой чақалоқларга ҳам 2 ойлигидан берилиши ҳоллари мавжуд, бу эса, шубҳасиз, темир моддаси ҳамда боланинг нормал ўсиши учун зарур бўлган муҳим озиқ моддалар, шу жумладан протенинг ўзлаштирилишига тўсқинлик қиласи.

Одамнинг бутун ҳаёти давомида мунтазам тарзда **умумий йодланган тузни истеъмол қилиши билан йод танқислиги туфайли келиб чиқадиган** касалликларнинг олдини олиш мумкин.

ДУНЁДА ТАЪЛИМ

Барча болалар **таълим олишда тенг имкониятга** эга бўлиши лозим. Кўп оиласлар болалар таълими учун пул тўлай олмайди, кўпчилик ҳолларда айнан қиз болалар бошланғич мактабга қатнамайдилар. Умумий бошланғич таълимни таъминлаш миллатнинг келажақдаги хавфсизлиги учун энг яхши сармоядир. Таълим ҳар бир одамга яхши ҳаёт куриши учун муқобиллик ва имкониятлар яратиб, камбағалликни қисқартиради. Умумий бошланғич таълимсиз Мингийллик Ривожланишининг бошқа Максадларига эришиб бўлмайди. Үқимишли аёллар ўз саломатликлари ҳақида кўпроқ қайғурадилар, ўз фарзандларига яхшироқ тарбия берадилар ва уларда фарзанд камроқ бўлади, улар тезроқ тиббий ёрдам оладилар ва ўз болаларини яхшироқ парваришлаб, озиқлантирадилар. Бу очлик, болалар ва оналар ўлимини, ОИВ/ОИТС тарқалишини ва атроф муҳитга етказиладиган зарарни камайтиради.

- Жаҳонда 133 миллион ёшлар саводсиздир: уларнинг аксарияти Африканинг Саҳрои Кабирдан жанубидаги мамлакатларида ва Жанубий Осиёда яшайди.
- Мактабга қабул қилинган болаларнинг 100 миллиони ўқиш ва ёзишни ўрганмасданоқ, машғулотларга қатнамай қўйишга мажбур бўлади.
- 115 миллион бола бошланғич мактабга қатнамайди, уларнинг бешдан уч қисмини қиз болалар ташкил этади.
- Дунёнинг энг камбағал мамлакатларидағи қиз болаларнинг 46% бошланғич таълим олиш имконига эга эмас.

ЮНЕСКО

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг таълим, фан ва маданият масалалари бўйича ташкилоти (ЮНЕСКО) 2015 йилга бориб умумий бепул бошланғич таълим ва гендер соҳасида тенг ҳуқуқлиликка эришиш мақсадида миллий ҳукуматлар ва ривожланиш жараёни билан шуғулланувчи ҳамкорлар билан иш олиб боради. Бунда асосий эътиборни 2005 йилга келиб бошланғич ва ўрта таълимда гендер тенглигини таъминлаш ва 2015 йилга бориб қиз болалар учун сифатли бошланғич таълимни тўлиқ ва тенг олиш имкониятини таъминлашга қаратган.

Қўшимча маълумотни қуидаги сайтдан олиш мумкин:

<http://www.unesco.org/education>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Таълим барча учун. Ҳиндистон жанубидаги Карнатака штатида бошланғич таълим бепул ва аҳоли ундан баҳраманд бўлиш ҳуқуқига эга. Бироқ 90 миллион кўча болалари таълим олиш ва соғлиқни сақлаш хизматларидан фойдаланиш имконига эга эмас. Кўча болаларининг кўпчилиги ўқиш ва китоб сотиб олишдан кўра пул топишни афзал кўришиади. Буни сезган 21 ёшлик Вими Пинто инсоннинг бутун ҳаёти давомида таълимнинг муҳимлиги тасвирланган комикс-китоб чиқаришга қарор қилди. Каракатурачи, бир неча дўйстлари ва ҳароб маҳаллалардаги болалар ёрдамида комикс-китоб чоп этиб, Бангалор шаҳридаги 5000 болага тарқатди. Комиксдаги воқеалар расмлар орқали тасвирланган, шунинг учун ўқиш ва ёзишни билмайдиган болалар ҳам, уларнинг ота-оналари ҳам уни бемалол тушунишиди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

БМТга аъзо турли давлатларда 15–24 ёшдагиларнинг саводхонлик даражаси ҳақида статистик маълумотларни топинг. Бир неча мамлакатларда ўқув юртларида қабул қилинганлар сонини таққосланг. Турли минтақалар, масалан, Жанубий Осиё ва Африка бўйича қўрсаткичларни қиёслашингиз мумкин. Вазифа қуидагича бўлиши мумкин: **«Осиё-Тинч океан митакасидаги мамлакатларда 15–24 ёшдагилар саводхонлиги даражаси».**

МАСОФАДАН ЎҚИТИШ НИМА?

Баъзан мослашувчан ёки очиқ таълим дейиладиган масофадан ўқитиш талабаларга видео, босма ёки интерфаол материаллар ёрдамида уйда ўқиш имконини беради. Сўнгги бир неча йил ичida масофадан ўқитиш дастурлари жуда оммалашиб кетди чунки, Интернет ишончли ўқитиш каналига айланди. Ҳозирча у пуллилигича қолмоқда, лекин келажакда бутун дунёдаги барча ёшларнинг, шу жумладан жисмоний имкониятлари чекланган одамларнинг ҳам ундан фойдаланиш имкони яратилишига умид боғланмоқда.

ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ

МДҲ мамлакатларининг кўпчилигига бошланғич мактабга қабул қилиш ва давомат кўрсаткичлари пасайган бир пайтда, Ўзбекистон ўтиш даври билан боғлиқ маълум қийинчиликларни енга олди ва кўрсаткичларни етарлича юқори даражада сақлаб қолди. Таълимдан умумий баҳраманд бўлиш Ўзбекистон Республикаси Конституцияси билан кафолатланган ва унга глобал МРМ учун дастлабки йил бўлган 1990 йилдаёк эришилган. 2003 йилда аҳоли ялпи саводхонлик даражаси 99%ни ташкил этган.

Ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш ёшларнинг таълим ва меҳнат фаолиятидаги иштирокига боғлиқ. Юқори сифатли маълумотга эга ёшлар миллий ва глобал бозорда ишга жойлашиш учун монанд равишда имкониятга эга бўлиши мумкин.

- 1997 йилда ҳукумат Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини қабул қилди, дастур умумий мажбурий таълимни 9 йилликдан 12 йилгача узайтиришга йўналтирилган бўлиб, бу жараённи 2009 йилгача чўзишга қаратилган.
- 2002 йилдан бўён ҳукумат дастурлари кам даромадли оиласларни мактаб кутубхоналари томонидан бериладиган бепул дарслклар билан таъминламоқда.
- Аҳоли саводхонлиги даражаси 1991 йилдаги 97,7%дан 2002 йилда 99,3%га ошди.
- Ақлий ва жисмоний имкониятлари чекланган болалар учун умумтаълим мактаблари сони 2001 йилдан бери ўзгармай келмоқда — улар мамлакатдаги мактабларнинг 0,9% ни ташкил қилади.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. «Инклузив таълим» нимани англатади?
2. Ҳукумат томонидан қабул қилинган қайси асосий ҳужжат таълим сифатини оширишга қаратилган?
3. Дақар доиравий ҳаракат режаси нимани англатади?
4. Бологна жараёни тушунчаси ҳақида нимани биласиз?

«Олимлар билан мулоқотда бўл ва ажойиб таълим учун асос бўлувчи манфаатларингни қондир!»

Aбу Али ибн Сино

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Ўзбекистонда МРМ ҳақида хабардорлик даражасини оширишни таълим муҳимлигидан бошланг. Тенгдошларингизга МРМни, айниқса, **таълим даражасини оширишдан иборат 2-мақсаднинг вазифасини** ўргатинг ва тақдимот ўтказинг. Таълим сифатини ошириш усуслари ҳақида таклифларнинг брошюралар орқали ёзиб тарқатинг.
- **Саводхонлик, ишга жойлашиш муаммолари, ОИВ/ОИТС профилактикаси соҳасида билим бериш ва аёлларнинг ҳуқуқ ҳамда имкониятларини кенгайтириш** орасидаги ижобий ўзаро боғлиқларга урғу берган ҳолда, таълим форумини ташкил этинг.
- **«Таълим сифатини ошириш учун нима қилиш керак?»** мавзусида фотосуратлар ва плакатлар танловини ташкил қилинг.
- Дўйстларингиз ёрдамида меҳрибонлик уйларидаги етимлар учун **«маърифат соати»** ташкил қилинг. Тренинг мавзуси **«Ўзбекистонда Мингийиллик Ривожланиш Мақсаддарига эришишда таълимнинг муҳимлиги»** бўлиши мумкин. Болалар билан бирга интерфаол викторина ва бошқа топширикларни тайёрланг.
- МРМ бўйича талабалар очиқ форумини ташкил қилинг ҳамда соғлиқни сақлаш, маориф, атроф мухит ва бошқа соҳалардан эксперtlарни таклиф қилинг. Бу соҳадаги мавжуд муаммоларни ўрганинг ва турли мамлакатлардаги шароитни тақосланг.

ЁЛДА САҚЛАНГ

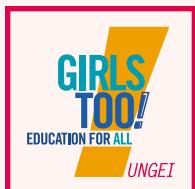
Норасмий таълим одатда «шахсий тажриба бўйича ўқитиши» деб таърифланади. Бу турдаги таълим ўқувчи билан у ҳаётда дуч келадиган реал вазиятлар ўртасидаги ўзаро муносабатга асосланган. Одатда, мазкур методикада билим ва қўнималарни ўқитувчи ва маърузачилар ўргатмайдилар, балки улар ўқувчилар ва тренерларнинг бевосита ўзаро муносабати жараёнида шаклланади. Ўқувчи тажриба ва билим эгаллаши учун реал яратишида тренер фаоллиги камроқ ёки кўпроқ бўлиши мумкин. Тренер вазифасини одатда ёшлар амалга оширишади. «Тенг-тенгга» ўқитиши дастури, ёшларни бирон-бир лойиҳани амалга оширишга жалб этиш ва турли норасмий таълим самарадорлигини ошириш мумкин.

ДУНЁДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИК

Гендер тенглик ўғил ва қиз болаларга, әркак ва аёлларга таълимнинг барча даражаларида ва ҳар қандай меҳнат фаолиятида тенг ҳуқуқлар, ресурсларни тенг назорат қилиш имконини ҳамда жамият ва сиёсатда тенг вакиллик берилишини англатади. Қизларга таълим берар эканмиз, уларга ижтимоий ва оиласвий муаммоларни мустақил баҳолаш, гигиена ва санитария ҳақида кўпроқ нарса билиш, соғлом фарзанд туғиши ва ўстириш, маданият ва эстетика қадрияларини тушуниш имкониятини яратиб берамиз. Аёлларнинг жамият ижтимоий-сиёсий ҳаётида иштирок этиши унинг янада ривожланишига ва шу тариқа, умумжаҳон тараққиётига ёрдам беради. Ёшлар таълимида гендер тенгсизлик масаласи қизларни расмий ва норасмий таълим билан камраб олишга қодирдир.

- Бошлангич мактабга қатнамайдиган болаларнинг учдан икки қисми қизлар, дунёдаги ёши катта 876 миллион саводсиз кишиларнинг 75% аёллардир
- Дунёдаги барча иш вақти давомийлигининг учдан икки қисми аёллар меҳнати ҳиссасига тўғри келади, аёллар озиқ-овқатларнинг ярмини ишлаб чиқарадилар, аммо жаҳон даромадининг фақатгина 10%ни ишлаб топадилар ва дунёда мулкнинг 1%дан камига эгалик қиласидилар.
- Фарбий ва Марказий Африкада 24 миллион бола бошлангич мактабга қатнамайди, улардан 13 миллионы қиз болалардир.
- Жанубий Осиёда 42,8 миллион бола мактабга қатнамайди, улардан 23,5 миллионы қиз болалар.

ЮНГЕЙ

Қизлар таълими соҳасида БМТ Та-шаббуси (UNGEI) «Таълим барча учун» дастури доирасида қизлар таълими бўйича ҳамда таълимда гендер фарқларини бартараф этиш бўйича асосий дастур. ЮНГЕЙ ташаббусининг мақсади 2015 йилга бориб дунёнинг барча чеккаларидаги, ўғил болалар ҳам, қиз болалар ҳам бошлангич мактабни тутгатиш имконига эга бўлиши ва бу вақтга келиб ўғил ва қиз болалар таълимнинг барча даражаларидан баҳраманд бўлиш имконига эга бўлишини таъминлашдан иборат. Кўшимча маълумот қуйидаги интернет саҳифасида: <http://www.ungei.org>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Этник озчилик аёлларининг етакчилик дастури. Янги Зеландиялик икки нафар қиз билим ва малака алмашиш бўйича тадбирларда фаол иштирок этиш орқали тенгдошларида етакчилик малакасини ривожлантиришга йўналтирилган лойиҳани амалга оширилар. «Аёллар етакчилиги масалалари бўйича тажриба» деб номланган бу тадбир мамлакатнинг тўрт туманида ўтказилиб, турли жамоалардан 100 нафар ёш қиз иштирок этди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

Аёлларнинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ҳаётдаги ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтиришга оид халқаро Шартномалар/ Конвенция/Декларацияларни, масалан, **Аёлларга нисбатан камситишларнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисида Конвенцияни** ўрганинг БМТнинг халқаро ҳуқуқий ҳужжатлари билан танишинг. Бундай халқаро ҳужжатлар фойдалилиги ҳақида мунозаралар ўтказинг.

ГЕНДЕР ТЕНГЛИГИНИ ҚАНДАЙ ЎЛЧАШ МУМКИН?

Сиёсий ва иқтисодий нуқтаи назардан гендер борасидаги ҳуқуқлар **тенгсизлиги даражаси аёллар ҳуқуқини рўёбга чиқариш даражаси кўрсаткичи (GEM)**. У икки йўналишда: аёл раҳбарлар, аёл бошқарувчилар, аёл малакали мутахассислар, аёл техник ходимларнинг иқтисодий ҳаётида ва қарорлар қабул қилишда иштирок этиш ҳамда парламентда аёлларга тегишли ўринларнинг фоиздаги улуши билан ўлчанувчи сиёсий ҳаётда ва сиёсий қарорлар қабул қилишда иштирок этиши билан аниқланади.

«Иштирокчи давлатлар хотин-қизларнинг ҳар томонлама ривожланишини ва тараққиётини таъминлаш учун барча соҳаларда, шу жумладан қонунчилик чораларини кўрадилар.»

Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситилишининг барча шаклларига барҳам бериши тўғрисидаги Конвенция, 3-модда

ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИК

Ўзбекистон ҳуқумати **ўғил ва қиз болалар учун таълим олишда тенг ҳуқуқлиликни** таъминлаш мухимлигини тан олади ҳамда мамлакатнинг ижтимоий, сиёсий ва иқтисодий ҳаётида аёллар ҳуқуқи ва ваколатини кенгайтиришни қўллаб-кувватлади. Хотин-қизлар ҳуқуқлари камситишининг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисида Конвенция Ўзбекистон томонидан 1995 йилда ратификация қилинган. Натижада Конвенция доирасида ижтимоий-сиёсий ҳаётда аёллар иштирокининг мухимлиги таъкидланган миллий қонунлар мажмуи ишлаб чиқилган. Таълим, фан, адабиёт ва санъат соҳаларида истеъдодли қизларга бериладиган «Зулфия» номидаги миллий мукофот аёлларга кўрсатиладиган алоҳида эътибор на-мunaси ҳисобланади.

- Ўзбекистонда ўғил ва қиз болаларнинг бошланғич ва ўрта таълимда гендер мутаносиблиги тўлиқ қузатилади.
- Олий таълимдаги аспирантурага қабул қилинган қизлар хиссаси 1995 йилда 25% ташкил этган бўлса, 2005 йилда 45,3% гача кўпайди.
- Докторантурада ўқийдиган қизлар сони 1995 йилдаги 12% дан 2005 йилда 37,1%гача ошди.
- Парламентда аёллар хиссаси 1994 йилдаги 6%дан 2005 йилда 16% гача ошди.
- Хотин-қизлар Қўмитаси раҳбари айни вақтда бosh вазир ўринbosари ҳамdir. Вилоятларда хотин-қизлар қўмиталари раислари ҳоким ўринbosари лавозимини эгаллашади ва аёллар манфаатини ҳимоя қилишига маҳаллий даражада жа-воб беришади.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. «Гендер» деганда нимани тушунасиз? Изоҳлаб беринг.
2. Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида иштирок этувчи аёллар хиссаси қандай?
3. Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ҳақида нимани биласиз?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Олий ўқув юрtingиздаги бошқа талабалар билан гендер тенглик ҳақида театрлаштирилган томоша ташкил қилинг.
- Талабалар учун гендер масалалари соҳасида ҳуқумат ёки ҳалқaro ташкилотлар экспертлари иштирокида **«Ўзбекистонда гендер тенглик»** мавзууда ўқув соати ташкил этинг.
- **«Ўзбекистонда ёш хотин-қизлар учун етакчилик кўникмаси»** масаласида ташаббускорлик кўрсатиб, ўқиши ташкил қилинг. Аёлларнинг жамият ҳаётида сиёсий ва иқтисодий иштирокининг барча жиҳатларини қамраб олишга ҳаракат қилинг. Дастурга тақдимот ўтказиш, раҳбарлик қилиш кўникмалари ва бошқа машғулотларни киритинг.
- Мехрибонлик уйлари ва мактабларда болалар учун **«Таълим олишда гендер тенглик»** мавзууда ўқув соати ташкил этинг. Қизларни таълим жараёнига жалб қилиш ва таълим олишнинг барча даражаларида уларнинг иштирокини қўллаб-кувватлаш зарурлигини тушунтиринг.
- Олий ўқув юрtingиз раҳбарияти билан маслаҳатлашиб, **МРМ бўйича Талабалар ассамблейсини** ташкил этинг. Ушбу ассамблея доирасида олий ўқув юрtingизда ва маҳаллаларда МРМ мавзууда тақдимот ва ёшлар лойиҳаларини уюштиринг. Ютуқларингиз ҳақида тегишли мақолалар ёзинг ва БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонасига юборинг.
- **«Ўзбекистонда гендер тенглиги муаммоси бизнинг тушунчамизда»** мавзууда театрлаштирилган томоша ташкил қилинг.
- **«Таълимда гендер тенглик»** мавзууда энг яхши почта маркаси дизайнни танловини эълон қилинг ва дўстларингиз ҳамда маҳаллий почта хизмати ходимларини ушбу ташаббусда иштирок этишга таклиф қилинг. Почта маркалари чиқариш молиялаштирилиши учун қўшимча маблаг йигишини ташкил қилинг (фандрайзинг). Маркаларни дўстларингизга тарқатинг.

ЁДДА САҚЛАНГ

Гендер интеграцияси — барча жавобгар шахслар жамият ривожланиши учун гендер муаммоларини бартараф этиш мухимлигини тан олишини таъминлашни Англатади. Гендер интеграцияси бўйича мажбуриятларнинг қабул қилиниши БМТнинг аёллар фаровонлигига оид масалаларни ҳал этишга ёндашувида чуқур ўзгариш бўлганини Англатади. Бундан буён аёллар муаммолари ривожланишнинг алоҳида «жихати» сифатида эмас, балки узвий боғлиқ масала сифатида қаралади.

ДУНЁДА БОЛАЛАР САЛОМАТЛИГИ

Заминимиз келажаги ҳақида ўйлар эканмиз, болалар соғлом туғилиши тұғрисида ғамхүрлик қилишимиз лозим. Боланинг саломатлиги ҳақида она ҳомиладорлиги давридағе қайғырыш зарур. Бу туғилғандан кейинги яшаб кетиш эхтимолига сезиларли даражада таъсир күрсатади. Камбағаллик ва ноңорлық ҳомиладор аёлларнинг саломатлигига кескин таъсир күрсатади.

Камбағаллик даражаси юқори бўлған давлатларда боланинг яшаб кетиш эхтимоли анча кам. Масалан, даромад даражаси паст мамлакатларда 10 боладан биттаси беш ёшга етмасдан нобуд бўлади, нисбатан бой мамлакатларда эса бу кўрсатич 143 дан бирни ташкил этади.

- Йилига тахминан 11 миллион бола беш ёшга етмасдан нобуд бўлади. Ҳар соатда 1200 дан зиёд бола диарея, безгак, неонатал инфекция, пневмония каби даволанса бўладиган ёки олдини осон олиш мумкин бўлган қасалликлардан нобуд бўлмоқда.
- Болалар орасидаги 54% ўлим тўйиб овқатланмаслик билан боғлиқ.
- Дунёдаги 99% ўлим даромади кам ва ўртача бўлган, асосан Африканинг Саҳрои Кабирдан жанубда жойлашган мамлакатлари ва Жанубий Осиё мамлакатларига тўғри келади.
- Бутун дунёда қизамиқ билан боғлиқ ўлим даражаси 1999 йилдан 2003 йилгacha тахминан 40% қисқарди, энг кўп қисқарыш Африка мамлакатларига тўғри келади.

ЮНИСЕФ

БМТ Болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ) — болалар ва уларнинг келгуси ривожланиши, бошлангич таълими ва гендер тенг ҳуқуқлилик каби соҳаларга алоҳида эътибор қаратади. Бундан ташқари, ЮНИСЕФ болаларни зўра-вонлик ва эксплуатациядан ҳимоя қилиш ҳамда болалиқдан катта ҳаётга ўтиш учун зарур ҳамма ресурслар билан таъминлаш учун улар билан ишлайди. Кўшимча маълумотни куйидаги сайтдан олишингиз мумкин:

<http://www.unicef.org/whatwedo/index.html>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Вакцинация кампанияси. Бутун дунёда ёшлар лойиҳалар орқали болалар қасалликларининг олдини олишга ўз ҳиссаларини кўшиш имкониятига эга бўлмоқда. 2003 йилда Африканинг Саҳрои Кабирдан жанубда жойлашган мамлакатларида қизамиққа қарши вакцинация қилиш кампанияси ўтказилди. Ундан мақсад бу қасаллик ҳақида аҳолининг хабардорлик дараҷасини ошириш ва вакцина олиш учун керакли маблағ йиғишиндан иборат эди. Африка мамлакатлари ёшлари ўз жамоаларидаги болалар қасалликларига бағишлиланган бир нечта тақдимот ўтказишиди. Тақдимотлар биринчи навбатда болаларнинг ота-оналарига қаратилганди. Бу лойиҳалар БМТ фондлари, Қизил Ҳоч, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ) ва БМТнинг болалар жамғармаси (ЮНИСЕФ) томонидан маблағ билан таъминланди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

Соғлиқни сақлаш ва тиббиётга алоқадор ЖССТ, ЮНИСЕФ веб сайтларига ва бошқа сайтларга киринг, **қизамиқ, диарея ва болаларга хос бошқа қасалликларга тегишли** материалларни топинг. Тиббиёт ходимлари ёрдамида тенгдошларингиз учун машғулотлар уюштиринг.

БОЛАЛАР ЎЛИМИ ДАРАЖАСИ НИМА?

5 ёшгача бўлган болалар ўлими даражаси — болалар орасида туғилганидан 5 ёшгача бўлган, йилига 1000 тирик туғилган болага тўғри келадиган ўлимнинг эхтимол тутилган сонини кўрсатади.

Гўдаклар ўлими (ГЎ) — муайян давр ичидаги болалар орасида 1000 тирик туғилган болага тўғри келадиган, туғилғандан 1 ёшгача содир бўлиши мумкин бўлган гўдаклар ўлими сонини кўрсатади.

«Она дарахт шохи бўлса, фарзанд — унинг меваси ва гўзал ютуқлариидир».

Шайх Саъдий

ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛАЛАР САЛОМАТЛИГИ

Ўзбек оиласида фарзанд туғилиши оила ва миллат фаровонлигининг белгиси ҳисобланади. Фарзанд туғилиши наслни давом эттириш ва янги авлодни шакллантиришда мухим қадам сифатида қаралади. Ўзбекистон ҳукумати соғлом ва ўқимишли авлодни тарбиялашга алоҳида эътибор қаратади ва тегишли шароит яратиш борасида кўп куч-файрат сарфлайди. Ўтиш даврини кечираётган кўпгина мамлакатлар сингари, Ўзбекистон ҳам гўдаклар ўлими ва 5 ёшгача бўлган болалар ўлими даражасини қисқартиришни мақсад қилиб қўйди. МРМ доирасидаги мухим миллий мақсадлардан бири 2015 йилга бориб болалар ўнимини учдан икки қисмга қисқартиришдан иборат.

Ёшлар ўз маҳаллаларида оддий тиббий хизмат кўрсатиш, улар орасида болалар касалликлари, репродуктив саломатлик, санитария ва гигиена ҳақида билимлар ёйиш орқали болалар ўлими даражасини қисқартиришда ҳамкорлик қилишлари мумкин.

- Расмий маълумотларга кўра, сўнгги ўн йил давомида мамлакатда гўдаклар ўлими даражаси 1995 йилдаги 1000 тирик туғилганга нисбатан 26 тадан, 2005 йилда 15,2 гача муқим пасайиб бормоқда.
- Ҳомиладор аёлларга тиббий ёрдам кўрсатиш хизматлари туғищдан олдинги беш ойдан бошлаб, туғищдан кейинги бир ой давомида кўрсатилади.
- Ўзбекистондаги болаларнинг 53%дан ортиғида А витамини танқислиги кузатилган. 2003 йилдан буён мамлакатда ЮНИСЕФ кўмаги билан 2,2 миллионга яқин бола йилига икки марта А витамини капсулаларини қабул қиласди.
- 1999 йилдан бери еттита вилоятда 4 миллиондан ортиқ туғиши ёшидаги аёлларга ва икки ёшгача бўлган болаларга таркибида темир ва фолий кислотаси (В6 витамини) бўлган қўшимчалар берилмоқда.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. Олдини олиш мумкин бўлган қандай болалар касалликларини биласиз?
2. Марказий Осиёда 5 ёшгача бўлган болалар нима сабабдан нобуд бўлишади? Болалар ўлимининг бир неча сабабларини айтинг, уни камайтириш мумкин бўлган тавсияларни беринг.
2. Нима сабабдан Ўзбекистонда гўдаклар ўлими борасида турли манбаларда келтирилган кўрсаткичлар бир-биридан фарқланади?
3. Бола ҳаётининг биринчи йилида уни касалликлардан ҳимоялашда нима қилиш керак?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Ўз туманингиздаги болалар учун **катта бўлмаган тиббий маслаҳат хизматини** ташкил этинг. Вакцинация (эмлаш) ҳақида ахборот тарқатинг ҳамда асосий санитария ва гигиена масалалари бўйича тенгдошларингиз билан интерфаол ўкув машгулотларини ўтказинг.
- Маҳаллангизда қизиқишилари бир хил ва аҳволни ўзгартиришда ёрдам бериш истаги бўлган дўстларингиз ва тенгдошларингизни тўпланг. Ўз имкониятларингизни ишга солиб, **яқин атрофдаги болалар майдончасини** тозалаш ва таъмиглашни уюштиринг. Бу ишда иштирок этишга бошқаларни ҳам сафарбар этинг.
- Маҳаллий журналистларни жалб этиган ҳолда **«Озиқланнишдаги одатларни ўзгартириш орқали болалар саломатлигини мустаҳкамлаймиз»** мавзууси бўйича таълим радиопостановкасини яратишда ташаббускорлик қилинг.
- «Болалар ижод ҳаёти» шиори остида **музиқа, шеърият ва расм чизиши бўйича танловни** уюштиринг.
- МРМ мавзуу бўйича спорт мусобақаларини ташкил қилинг.

ЁДДА САҚЛАНГ

Эмизиш дунёдаги энг қадимги ва соғлом амалиётлардан бири. Ҷақалоқни ҳётининг дастлабки 6 ойида фақат эмизиш керак. Она сути болани диарея ва кўпгина инфекциялардан ҳимоя қиласди. Болага ҳатто сув ва чой бермаган яхши.

- Кўйида ёш оналар учун маслаҳатлар келтирилган:
- туққандан сўнг тахминан бир соатдан кейин эмизиш;
 - чақалоқни тез-тез ва эркин, шу жумладан тунда эмизиш;
 - бола тахминан олти ойлик бўлгунигача фақатгина эмизиш;
 - чақалоқ тахминан олти ойлик бўлгач, эмизишга қўшимча равишда гигиеник шароитда тайёрланган, мос келувчи маҳаллий овқат едирилиши;
 - бола касаллигида ва тузалиш пайтида кўпроқ эмизиш;
 - мутахассислар гўдакни икки ёшга етгунигача ва ундан кейин ҳам эмизишни маслаҳат беришади.

Боланинг озиқланишини ташқи аломати бўйича текшириш: Қўл қисми. 1 ёшдан кейин қўлининг тепа қисми айланасининг ўлчами 13 см дан кам бўлган бола қониқарсиз озиқланувчи деб ҳисобланади. Агар бу кўрсаткич 12,5 см дан кам бўлса, боланинг тўйиб овқатланмаслиги ҳаддан ташқари даражада деб ҳисобланади. Боланинг озиқланишини аниқлаш учун унинг вазнини ҳаётининг биринчи йилида ҳар ойда, сўнгра ҳар уч ойда мунтазам ўлчаб бориш керак.

ДҮНЁДА ОНАЛАР САЛОМАТЛИГИ

Барча мамлакат ва жамиятларнинг истиқболи болалар қанчалик соғлом бўлишига боғлиқ. Бунда оналар ҳаётда сўзсиз муҳим ўринни эгаллайди. Айнан оналар ҳомиладорлик вақтидан бошлаб, болага ҳаёт баҳш этадилар. Кўпчилик фарзанди туғилган кунни ҳаётидаги энг баҳтли кун деб ҳисоблайди. Афсуски, камбағал мамлакатларда оналар кўпинча туғруқ пайтидаёқ дунёдан кўз юмадилар. Оналар соғлиғи ҳақида ғамхўрлик қилас эканмиз, бу билан келажак авлоднинг саломатлиги ҳақида ғамхўрлик қилас бўламиз. Африканинг Сахрои Кабирдан жанубда жойлашган, туғилиш даражаси юқори бўлган мамлакатларида аёлларнинг туғруқ пайтида ўлиш эҳтимоли 16 га 1 ни ташкил қиласди, бола кам туғилувчи Европа мамлакатларида бу кўрсаткич 2000 га 1 ни, Шимолий Америкада эса — 3500 га 1 ташкил этади.

- Хар йили ярим миллиондан зиёд ёш аёллар ҳомиладорлик ёки туғиши пайтида ҳаётдан кўз юмади. Бундан 99% ривожлананаётган мамлакатларга тўғри келади.
- Энг кам ривожланган мамлакатларда 100 та аёлдан фақат 28 таси малакали тиббиёт ходимлари кўмагида тугади.
- Оналар ўлими туғайли ёлғиз қолган болалар ҳаёти барбод бўлиши мумкин. Она меҳри ва ҳимоясидан маҳрум бўлган болалар касаллик, қашшоқлик ва зўравонлик олдида ожиз бўлиб қоладилар.
- Онанинг ногиронлиги оила иқтисодиётига қўшадиган ҳиссасини камайтириши мумкин, бу эса камбағаллик кўрсаткичларига таъсир этади.
- Оналар ўлимининг 99% ривожлананаётган мамлакатларда ва 95% — Африка ва Осиёда қайд этилган.

ЮНФПА

БМТнинг аҳолишунослик жамгармаси (ЮНФПА)нинг тенгдошлар орасида ўзаро таълим дастури ўсмирлик ёшидаги репродуктив саломатлик масалаларига тааллуқlidir. Дастурнинг вазифаси дунёдаги барча ёшлар учун «тeng-tengga» таюилига асосланган таълимни ташкил этишдан ҳамда репродуктив саломатлик билан боғлиқ таълим соҳасида ёшлар билан катталар орасида ҳамкорликни ўрнатишдан иборат. Батафсил маълумот олиш учун қўйидаги сайтга киринг:

<http://www.youthpeer.org>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Соглом авлод. Руандада 8000 нафар ёш аёл тиббиёт ходимлари ёрдамида ўқув машғулотини ўтдилар. Ўқув жараёни аҳоли саломатлиги, озиқланиши ва юқумли қасалликлар юқишининг олдини олиш усуслари билан боғлиқ масалаларни ўз ичига олди. Шундай тайёргарликдан ўтган 850 нафар аёл ўз жамоасида тиббиёт инструкторлари сифатида кўнгилли «тeng-tengga» қоидаси бўйича ишламоқда. Натижада бу ерда қониқарсиз озиқланиш даражаси бир йил ичидаги 30%дан 15%гача пасайди. Бундан ташқари ёш аёллар туғилишни рўйхатга олиш ва жамоа дорихоналари тизимини яратишга киришишди ва дори-дармонларни излаштармоғини ташкил этишди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

Ёш аёлларнинг репродуктив саломатлиги тўғрисида маълумот изланг, материалларни тайёрланг ва маҳаллангиздаги тенгқурларингизга тарқатинг. Яқин атрофда яшовчи ёш оналар учун репродуктив саломатлик бўйича ўқув машғулотларини ташкил этишда тиббиёт ходимларига ёрдам кўрсатинг.

ОНАЛАР ЎЛИМИ ДАРАЖАСИ НИМА?

Оналар ўлими — аёлнинг ҳомиладорлик пайтидаги ёки ҳомиладорлик ёхуд туғиши пайтидаги ҳар қандай сабаб туғайли ёки ҳомиладорлик тўхтатилишидан кейин 41 кун ичидаги ўлими.

Оналар ўлими кўрсаткичи (ОЎК) — йилига 100 000 та тирик туғилганга тўғри келадиган оналар ўлими сони билан аниқланадиган энг кенг фойдаланиладиган кўрсаткичdir.

«Имкон топа олсанг гар аввало онангга яхшилик қилгил».

Абдулла Орипов

ЎЗБЕКИСТОНДА ОНАЛАР САЛОМАТЛИГИ

Аёллар саломатлиги давлат учун муҳим вазифадир. Соғлом авлодга эга бўлиш учун репродуктив ёшдаги аёлларга тегишли ғамхўрлик кўрсатилиши лозим. Ўзбекистонда турмуш шароити билан узвий боғлиқ бўлган, сифатли соғлиқни сақлаш ва санитария хизмати шароитидан етарлича баҳраманд бўлмаслик билан боғлиқ оналар ўлими ҳолатлари кўзга ташланмоқда. Ўзбекистонда оналар саломатлигига сезиларли даражада таъсир кўрсатувчи, анемия (камқонлик) аёллар орасида энг кенг тарқалган касалликлардан бири бўлиб қолмоқда. Ўзбекистонда ёш оналар ҳам биологик, ҳам ижтимоий сабабларга кўра, ночор гуруҳлар қаторига киради. Давлат статистика маълумотларига кўра, Ўзбекистонда ёш оналар илк бор 19–21 ёшда фарзандни дунёга келтирадилар. Шунинг учун уларни репродуктив саломатликка оид ўкув дастурларига жалб қилиш лозим, бу жамият ривожига ҳам, хавфсиз оналика ҳам кўмаклашади.

- 1991 йилда оналар ўлими даражаси 100000 тирик туғилганга нисбатан 65,4 ни ташкил этди, 2004 йилга келиб бу кўрсатич 30,2 ни ташкил этди.
- ЮНФПА маълумотларига кўра, 2005 йилда Ўзбекистонда 15–19 ёшдаги 1000 нафар аёлга 34 та туғруқ рўйхатга олинган.
- 2004 йилда Ўзбекистонда 19–24 ёшдаги 1000 нафар аёлга 239 та туғруқ рўйхатга олинган.
- Абортлар сони 1991 йилдаги 100 та тирик туғилганга нисбатан 11,2 тадан 2005 йилда 9,1 гача қисқарди.
- Анемия (камқонлик) аёллар соғлиғига салбий таъсир кўрсатувчи асосий омил бўлиб қолмоқда. Соғлиқни сақлаш вазирлиги маълумотларига кўра, 2005 йилда мамлакатда барча аёлларнинг 74,4% анемиядан азоб чеккан. Анемиянинг энг юқори даражада тарқалганилиги Қорақалпогистонда кузатилмоқда, у ерда 2004 йилда 99,3% аёл анемия билан касалланган.
- Ўзбекистонда темир моддаси ҳаддан ташқари етишмаслиги сабабли юз берган ёш оналар ўлими билан боғлиқ бир неча воқеалар рўйхатга олинган.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. Ўзбекистонда оналар ўлимiga таъсир кўрсатувчи омилларни айтинг.
2. Ўзбекистонда оналар саломатлигини яхшилаш учун нима қиласа бўлади?
3. Марказий Осиёнинг қайси мамлакатларининг қай бирида репродуктив ёшдаги аёллар ва болалар орасида анемия (камқонлик) тарқалишининг энг юқори даражаси кузатилади?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Интерфаол машғулотлар орқали қишлоқ ва шаҳар туманларидағи ёшлар репродуктив саломатлиги соҳасида ўқитиш бўйича тадбирлар ташкил қилинг. Қўшимча ёрдам олиш учун эксперталарни таклиф қилинг.
- Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти(ЖССТ), БМТ Болалар жамғармаси(ЮНИСЕФ) ва БМТнинг аҳолишунослик жамғармаси (ЮНФПА)нинг Ўзбекистондаги эксперталари ёрдамида **«Репродуктив саломатлик ва ҳуқуқ»** мавзууда кампания ўтказинг. Асосий эътиборни 15 ёшдаги қизларга қаратинг. Кампания бўлажак оналар репродуктив саломатлиги ҳақида хабардорлик даражасини оширишга кўмаклашиши керак. Тенгдошларингизни жонли видео-мунозарага таклиф этинг.
- **«Бу бизнинг мамлакатимиз! Бу бизнинг келажагимиз! Булар бизнинг мақсадимиз!»** шиорлари остида кампания уюштиринг ва унга маҳалла фаолларини жалб қилинг. Ўзбекистондаги МРМ ҳақида маълумот тарқатинг.
- **«МРМга багишланган ахборот-велосипед турнири»**ни ташкил қилинг ва маҳаллаларда репродуктив ҳамда оналар саломатлиги ҳақида ахборот берувчи брошюраларни тарқатинг.
- Тенгдошларингиз ёрдамида **«Биз АНЕМИЯГА қарши»** номи остида тушунтириш кампаниясини ўтказинг. Маҳалла вакилларини жалб қилиб темирга бой озиқ-овқат манбалари ва болалар ҳаётининг дастлабки босқичларида анемия ҳақида ёш оналар учун ўкув машғулотларини ташкил этинг.
- **«Фақат она сути билан эмизиш» дастурини** оммалаштиринг ва олий ўкув юртлари, маҳалла ва бошқа жойлардаги тенгдошларингиз орасида маълумот тарқатинг. ЖССТ ва ЮНИСЕФнинг тавсияларини тарқатинг.

ЁЛДА САҚЛАНГ

Оилани режалаштириш эркакнинг ҳам, аёлнинг ҳам мажбурияти ҳисобланади. Эркаклар ҳам, аёллар ҳам режалаштирилмаган ҳомиладорликнинг олдини олишга бир хилда масъулдирлар. Бу тўғридаги маълумотни билишлари учун тибиёт ходимларидан олган маълумотлар ва тавсиялардан фойдаланиш мумкин.

Агар туғишилар орасидаги вақт камида икки йилни ташкил этса, аёллар 18 ёшдан ва 35 ёшгacha фарзанд кўришса; бутун умри давомида кўпли билан 4 марта ҳомиладор бўлса, аёллар ва болалар саломатлиги анча яхшиланиши мумкин.

ДУНЁДА ОИВ/ОИТС, СИЛ ВА БЕЗГАК

Бутун жаҳон замонавий тиббиётда давоси ҳозирча топилмаган юқумли касаллик ОИВ/ОИТС тарқалишидан азоб чекмоқда. Айрим ёшлар турли — маданий, сиёсий ва иқтисодий сабабларга кўра, бу инфекция олдида ожиздир. Масалан, дунёнинг муайян жойларида қиз болаларга бу инфекция жуда тез юқиш эҳтимоли жуда катта. Кўпгина даволаш усуллари ишлаб чиқилганилигига қарамасдан, улар ҳали кенг тарқалмаган. Ривожланаётган мамлакатларнинг кўпчилиги ҳам бу даҳшатли касаллик таъсирига учраган. Безгак ва сил ёмон турмуш шароити ва санитария ҳамда гигиена воситалари йўқлиги оқибати деб ҳисобланади. Безгак ОИВ/ОИТС ва сил билан биргаликда аҳоли саломатлигининг асосий муаммоларидан бўлиб, жуда камбағал мамлакатларда ривожланишни тўхтатиб қўяди. Гўдакнинг она қорнида нобуд бўлиши, туғилганда унинг тана массаси кам бўлиши ва оналар анемиасининг асосий сабаларидан бири бўлган безгак олдида, айниқса ҳомиладор аёллар ва гўдаклар ожиздирлар.

- 2005 йилда ОИВ туфайли 2,8 миллион киши ҳаётдан кўз юмди ва яна 4 миллиондан зиёд киши ОИВ вируси билан касалланди.
- Ҳисобларга кўра, бугунги кунда (15–24 ёшдаги) 11,8 миллион киши ОИВга чалинган.
- Ҳар куни 15000 га яқин одам бу касалликни юқтирадилар, шунингдек 1800 гўдакка касаллик оналаридан улар ҳомиладорлиги пайтида, туғилишда ёки эмизиш орқали юқади.
- Бутун дунёда 15 миллион бола ОИТС сабабли ота-онасидан биридан ёки иккаласидан жудо бўлган.
- Ҳар куни 7000 нафар ёшлар бу вирусни юқтиради. 15–24 ёшдаги африкалик ёш аёллар, ўз тенгдошлари бўлган эркакларга нисбатан касалликни уч баробар кўп юқтириш хавфи остида яшайди.

ЮНЭЙДС

БМТнинг ОИВ/ОИТС БЎЙИЧА БИРЛАШГАН ДАСТУРИ

(ЮНЭЙДС) ОИВ/ОИТС таҳдидига қарши глобал миқёсда иш олиб бориш доирасида БМТ тизимидағи ўнта ташкилотнинг саъй-харакати ва ресурсларини бирлаштиради. Ушбу дастур доирасидаги иш асосан ёшларга мўлжалланган бўлиб, бутун дунёда ОИВ/ОИТС тарқалишининг олдини олиш мақсадида олиб бориладиган тушунтириш ишларини ўз ичига олади. Кўшимча маълумот олиш учун қуйидаги сайтга киринг:

<http://www.unaids.org/en/youth>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Хавфсиз оналик! Бу дастур Чилида амалга оширилган бўлиб, ўсмир қизлар орасида ҳомиладорликнинг ва ОИВ/ОИТС юқишининг олдини олишга қаратилган. Вальпараисо шаҳрининг турли туманларида жамиятнинг қуий ва ўрта қатламларидан 25 та аёллар танлаб олинди. Тренингдан мақсад уларни репродуктив саломатлик ва ОИВ/ОИТС соҳасида инструктор бўлиб ишлаш учун тайёрлашдан иборат эди. Улар 32 машғулотдан иборат курсда тўрт ой давомида ўқитилдилар. Ўқиш тугагач, иштироқчилар тегишли тадбирларни ўзларининг жамоаларида амалга оширишга киришдилар. Дастрининг асосий вазифаси бошқа аёлларни ва ўсмир қизларни репродуктив саломатлик соҳасида ўргатиш билан шуғулланувчи инструкторлар тайёрлаш стратегиясини ишлаб чиқишдан иборат эди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

«Ёшлар ОИВ ҳақида нималарни биладилар?», «Силни даволаш мумкин», «Безгак сабаблари» мавзуларида форум ташкил қилинг. Мунозараларингизга тиббиёт ходимларини жалб этинг. Бу тадбирларни БМТ халқаро кунларига тўғрилаб ташкил этишингиз мумкин.

ОИВ/ОИТС НИМА?

ОИВ/ОИТС мураккаб ва ҳозирча бедаво касаллик бўлиб, одам организми иммун системаси бузилиши натижасида келиб чиқади. Бу касалликни антиретровирус терапияси ёрдамида секинлаштириш мумкин, лекин даволаб бўлмайди. ОИВ юқтирган аксарият одамлар учун дорилар ҳали ҳам жуда қиммат. Натижада, ОИВ юқтирган одамлар дунёдан кўз юммоқда.

«Инсон саломатлиги билан гўзал ва кучлидир».

Луқмони Ҳаким

ОИВ/ОИТС, СИЛ ВА БЕЗГАК ЎЗБЕКИСТОНДА

Хозирги кунда ОИВ ни даволайдиган ҳеч қандай дори-дармон маълум эмас. Ўзбекистонда илк бор XX аср охирида пайдо бўлган ОИВ мамлакат бўйлаб тарқалмоқда. Маълумотларга кўра, 2005 йилда мамлакатда умумий хисобда ОИВ юқтирилган 7810 ҳолат рўйхатга олинган. Бу сон Марказий Осиёда энг юқори кўрсаткичидir. Сил касаллиги Ўзбекистонда асосан ўсмирлар, ёшлар ва туғруқ ёшидаги аёлларга кўпроқ юқади. Бу гурухларда касалланиш коэффициенти 1999–2003 йиллар давомида 23% дан ошди. Орол денгизи минтақасида сил касаллиги кўрсаткичи энг юқори.

Безгак Ўзбекистонда XX аср ўрталарида кенг тарқалган эди. 1950 йиллар охиридан бошлаб, санитария, соғломлаштириш ишлари, тиббий хизматни яхшилаш, кўлмак сув ҳавзаларини куритиш ва чивинларни кимёвий ҳамда биологик усуслу қириш орқали касалликни назорат остига олиш имкони яратилди. Бироқ, безгакни назорат қилиш бўйича чоралар етарлича кўрилмаганлиги натижасида 1995 йилдан бошлаб безгак билан касалланиш кўпайди. Хозирги кунда бу касалликни юқтириш ҳолларини бартараф этиш бўйича чоралар кўрилмоқда.

- Расмий статистик маълумотлара кўра, фаоллии аёлларда 20 ёшда ва эркакларда 18 ёшда бошланади. Улар билим ва ахборотга эга эмаслиги туфайли бу ҳол ОИВ/ОИТС билан касалланиш хавфини юзага келтиради.
- Расмий маълумотларга кўра, 2005 йилда ОИВ юқтириш ҳолатларининг 54% гиёхванд моддаларни инъекцион йўл билан истеъмол қилувчиларга тўғри келади, уларнинг кўпчилиги 16–23 ёшдагилардир.
- 1999–2003 йиллар давомида Қорақалпоғистонда сил касаллигидан ўлим даражаси 34%га ошди ва 2004 йилда у мамлакатда умумий кўрсаткичдан икки баробар юқори бўлди.
- Республикада безгак энг кўп учрайдиган Сурхондарё вилоятида 1999 йилдан 2004 йилгача бўлган даврда безгак тарқалиши даражаси 2003 йилдаги 66 ҳолатдан 2004 йилдаги 30 ҳолатга тушиб, барқарор тарзда пасайди.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. Ўзбекистонда ОИВ билан касалланиш ҳолати биринчи марта қачон рўйхатга олинган?
2. ОИВ юқишининг қандай ҳолатларини биласиз?
3. Ўзбекистонда ҳозирги кунда қанча одам ОИВ/ОИТС билан касалланган?
4. Сил касаллигидан даволашнинг қандай самарали усула рини биласиз?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- ОИВ/ОИТС, сил, безгак ва бошқа юқумли касалликларнинг олдини олиш учун инновацион ва самарали стратегияларни яратиш йўлида ўз билим ва маҳоратингизни ишга солинг. Бунга тибиёт талабаларини ҳам жалб қилинг.
- Ёш ўқитувчилар гурухини тузиб, мактабларда, олий ўкув юртларида ва бошқа ёшлар ташкилотларида **«Саломатлик турларини»** ташкил этинг. ОИВ/ОИТС, сил ва безгак тарқалишининг олдини олиш ҳақида маълумот тарқатинг.
- Ижодий ёндашувни қўллан! ОИВ/ОИТС сабаблари ҳақида хикоя ёки шеър ёзинг, пъеса қўйинг ёки расм чизинг. Бу ахборот тарқатишнинг энг самарали усулидир.
- Тенгдошларингизни сил сабаблари ва унинг олдини олиш ҳақида хабардор қилиш учун **«Умид ва қувонч»** шиори остида кампания ташкил қилинг. ЖССТ эксперлари билан маслаҳатлашиб, сил ҳақида тўлиқ маълумот тақдим этинг.
- ЮНИСЕФ мунозарапари ва **«Болалар учун бирлашинг — ОИТС га қарши бирлашинг»** кампанияларида иштирок этинг. Куйидаги сайтдан янада батафсил маълумот олишиниз мумкин:

<http://www.unicef.org/uniteforchildren/youth/>

ЁДДА САҚЛАНГ

ОИВ/ОИТС билан касалланган одамлар кўпинча жамоатчилик томонидан камситиладилар, чунки кўпчилик ОИВ инфекцияси билан касалланиш ижтимоий жиҳатдан номаъкул ахлоқ билан боғлиқ деб ишонишади. Бу вирус билан касалланган одамлар кўпинча камситилишига ва инсон ҳуқуқлари бузилишига дучор бўлмоқдалар. Ўзбекистонда ОИВ/ОИТС билан касалланиш ҳозирча асосан гиёхванд моддаларни истеъмол қилувчилар гурухи билан чегаралансада, ҳозирги кунда у аста-секин қон қуийш пайтида касаллик юқтираётган бошқа кишилар орасида ҳам тарқалмоқда. ОИВ ҳаво орқали, қўл бериб сўрашганда ёки ОИВ билан касалланган одам билан бир идорада ишлаш пайтида юқмаслигини билмоқлозим. ОИВ билан касалланганлигидан қатъи назар, барча одамлар ҳурмат қилиниш ҳуқуқига эга.

ДҮНЁДАГИ АТРОФ МУХИТ

Атроф-мухит тоза бўлмаса, бизда келажагимизга боғлиқ бўлган самарали иқтисодиёт, барқарор жамият ва соғлом одамлар бўлмайди. Ер ва сув, наботот ва ҳайвонот, ер ости бойиклари сингари ресурслардан назоратсиз фойдаланиш атроф муҳитга ўта салбий таъсир кўрсатди. Одамлар табиатга катта зарар етказар эканлар, ўз ҳаракатлари оқибатларини доим ҳам англайвермайдилар. Инсон истеъмоли учун ерда мавжуд бўлган чучук сув миқдорини қўпайтириб бўлмайди, аммо биз кам миқдордаги ўша сувни ҳам ифлослантиряпмизку!

- 2,5 миллиардга яқин одам мукаммал санитария шароитларидан фойдаланиш имконига, тахминан 1,2 миллиард одам тоза ёки тозаланган ичимлик сувдан фойдаланиш имконига эга эмас.
- Ёғочдан 5000 дан ортиқ буюм, шу жумладан уй, мебель, қалам, идиш, девор, китоб, газета, кинога билет, ҳаттоқи кийим ҳам тайёрланади.
- Охирги юз йил мобайнида ер атмосферасидаги углерод (II) оксиди миқдори 25%дан кўпроқ ошди.
- Олимлар башоратига кўра, 50 йилдан сўнг сайёрамизда ҳаво ҳарорати 3–5 градус кўтарилади, бу эса қутб музлари эриб, дунё океани сатҳи 4 метр кўтарилишига олиб келади. Бу бир қанча ороллар йўқолишига сабаб бўлиши мумкин.
- Ифлосланган сув истеъмол қилиниши сабабли ҳар минутда 7 тадан зиёд бола нобуд бўлади.
- Ҳар йили ифлосланган сув ва носоғлом атроф муҳит орқали келиб чиқсан касалликлардан 25 миллион ёшлар ҳалок бўлади.
- Сайёрамизда 6 миллиарддан ортиқ одам яшайди. 20 йилдан сўнг бу сон 8 миллиардгача кўтарилиши мумкин ва сувга бўлган эҳтиёж 40% ошиши кутилмоқда.

ЮНЕП

Атроф муҳит бўйича БМТ дастури (ЮНЕП) атроф муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида етакчилик қилади ҳамда бу борада рағбатлантириш, хабардор қилиш, мамлакатлар ва халқларга ўз ҳаётини келгуси авлод ҳаётини хавф остида қолдирмасдан яхшилаш имконини бериш орқали ҳамкорликни қўллаб-қувватлайди. Халқаро ёшлар конференцияси «ТУНЗА» доирасида экологик муаммоларни ҳал этишга ёшларни жалб қилиш учун ЮНЕП стратегияси ишлаб чиқилган. Батафсил маълумот олиш учун қўйидаги сайтга киринг: <http://www.unep.org/tunza/youth>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

Ёшлар ташаббуси — соглом атроф муҳитни таъминлаш. Бутанда бир гуруҳ талабалар ўз университетида «Sherubtse» табиатни асрар клуби ташкил этишди. Клуб яқин атрофда сув ҳавзаларини тозалаш ва ичимлик сув манбаларини кузатиш билан шуғулланади. 2002 йилда бу ёшлар маҳаллий аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш ишига йирик ҳисса қўшдилар. Улар сув ҳавзасини тозалашди, бу эса маҳаллада ич терлама касаллиги сезиларли даражада қисқаришига олиб келди. Бу ерда бўш вақтини ўтказувчи туристларни ўзига жалб қилувчи ҳовузни тозалаш яна бир муҳим иш бўлди. Клуб аъзолари туристлардан қолаётган ахлат учун маҳсус ўра қазидилар. Бу ишлар яқин атрофда яшовчи одамлар саломатлигига ижобий таъсир кўрсатди.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

Талабаларнинг қандай кимёвий препаратлар тўғри ишлатилишини билиш учун улар орасида **«Сунъий кимёвий препаратлар ва уларнинг табиатга таъсири» мавзуида** сўров ўтказинг. Олинган натижаларни умумлаштиринг ва талабалар учун турмушда хавфли кимёвий препаратлар ишлатилишини қисқартиришга олиб келувчи тақдимот ўтказинг.

ҚАНЧА СУВ ИСТЕЬМОЛ ҚИЛИШМИЗ МУМКИН?

Сув Ер шари сатҳининг 75%ни қоплади: бу сувнинг 97,5% шўр, қолган 2,5% чучук сув. Чучук сув қўйидаги турларга бўлинади: 87,5% муз, 12% ер ости сувлари (булоқ ва чашмалар), 0,004% атмосферадаги буғ ва намлик, 0,5% юзадаги сув (бу биз ҳар қуни истеъмол қилувчи сув).

Шу тариқа, одамзот дунё сувининг фақат 0,008% ни ишлатиши мумкин.

«Дарё воҳалари, водийлар, чўл-дашт, тоглар ва тепаликлар гўзалигини сақлаб қолиши ва Ўзбек юртида истиқомат қилувчи барча тирик табиатни асраб-авайлаши барчамизнинг умумий бурчимиздир»

**Ислом Каримов,
Ўзбекистон Республикаси Президенти**

ЎЗБЕКИСТОНДА АТРОФ МУҲИТ

Экологик барқарорликни таъминлаш Ўзбекистондаги муҳим устувор йўналишлардан бириди. Бу муаммо сув ресурсларидан нотўғри фойдаланиш ва суғориладиган майдонларда, қишлоқ хўжалик фаолиятида кимёвий моддаларни қўллаш оқибатида юзага келади. Мамлакатимиз мева ва сабзавотлари мўл-кўллиги билан машхур, бироқ уларни етишириша кимёвий моддалар ва пестицидларни қўллаш озиқ-овқат маҳсулотлари ифлосланишига олиб келади. Бу эса, ўз навбатида, айниқса, болалар орасида касалликларни келтириб чиқаради.

Кўпчилик ёшлар мамлакатда экологик шароитни соғломлаштириш мақсадида ҳукумат ва халқаро ташкилотлар томонидан молиялаштириладиган лойиҳаларда иштирок этмоқдалар.

МРМда инсоннинг тоза сувдан баҳраманд бўлишини аниқлаш учун назорат кўрсаткичлари келтирилган. Одамларга ўз уйларида тоза сувдан фойдаланиш имкони берилмаса ёки уларда сувдан ресурс сифатида фойдаланиш имкони бўлмаса, уларнинг соғлиғи ёмонлашиши, қашшоқлашуви ва ночор аҳволга тушиши ҳам мумкин.

- Ўзбекистон учун энг катта экологик муаммо Орол дengизи муаммосидир. 1960–1990 йилларда Орол дengизи майдони 66900 квадрат километрдан 36500 квадрат километрга қисқарди. Мавжуд маълумотларга кўра, 1990 йиллар охирига келиб дengиз ўз ҳажмининг 90%ни йўқотди.
- Орол дengизи ҳалокати ҳудуди Қозогистон, Туркманистон ва Ўзбекистонни ўз ичига олади.
- Ҳозирги пайтда Ўзбекистон Қизил китобига 301 ўсимлик тури ва 184 ҳайвон тури киритилган.
- Ўзбекистонда атмосферани энг кўп углерод оксиди (53%) ва олтингугурт II оксиди (15%) ифлослантиради.
- Давлат статистика маълумотларига кўра, амосферанинг юқори даражада ифлосланиши Андижон шаҳрида ва нисбатан юқори даражада ифлосланиш Қўқон, Навоий ва Тошкент шаҳарларида кузатилади.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. Барқарор ривожланиш нима?
2. Ўзбекистонда мавжуд бўлган бир нечта экологик муаммоларни ҳамда уларнинг сабабларини айтинг.
3. Ўзбекистонда хавфсиз сув манбаларидан фойдаланиш имкони йўқлиги муаммоси мавжудми?
4. Рационал истеъмол нима ва унинг атроф муҳит хавфсизлигига қандай алоқаси бор?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Барқарор ривожланиш масалаларида минтақавий ва халқаро ёшлар дастурларини топинг. **«Фавқулоддаги вазиятларда биринчи ёрдам кўрсатиш учун табиий воситалар ва ўсимликлардан фойдаланиш»** мавзусида ўқув машғулотини ташкил этинг. Машғулотларингизни интерфаол шакла уюштиринг.
- Талабалар учун **«Сув маросими»** кунини ташкил қилинг. Сувнинг қиммати ва ундан янада оқилона фойдаланиш ва ифлосланишдан сақлаш ҳақида саҳна кўриниши кўйинг ёки нутқ сўзланг.
- Атроф муҳитни ҳимоя қилиш бўйича халқаро кампанияларга кўшилинг. Бундай кампаниялардан бири **«Миллиард дараҳтлар кампанияси»** бўлиб, у БМТнинг ЮНЕП ташкилоти томонидан уюштирилган. Кўшимча маълумот учун қуйидаги сайтга киринг:
<http://www.unep.org/billiontreecampaign/>
- **Видеофильм ёки қисқа ахборот видеолавҳаси** тайёрлай оласизми? Мумкин бўлса, тоза атроф муҳитни тарғиб қилишга бағишилаб фильм яратинг.
- Қуйидаги сайтга киринг: www.youthxchange.net ва унда тақдимотлар ўтказишида, лойиҳалар ва мақолалар тайёрлашда қўллашингиз мумкин бўлган фойдали маслаҳатларни топинг ва ўрганинг.

ЁЛДА САҚЛАНГ

- Имкон бўлса, катта кўча бўйлаб эмас, парк орқали юринг.
- Сув хавфсиз бўлиши учун уни бир неча соат тиндириб кўйинг ёки фильтрдан ўтказинг.
- Инсоннинг хавфсиз сувга бўлган ҳукуқи хурмат қилинадиган ҳамжамиятларда барча хавфсиз шароитда яшайди ва соғлом бўлади.
- Мунтазам равишда жисмоний машқ қилишингиз доимо соғлом бўлишингизни таъминлайди.
- Генетик модификацияланган маҳсулотларнинг организмга таъсири тўла ўрганиб чиқилмагунча уларни истеъмол қилишдан сақланинг.
- Ортиқча қоғоз ўрамларини олишдан воз кечинг ва ишлаб чиқарувчиларни ўз маҳсулотлари учун керагидан ортиқ ўрамлардан фойдаланишни тўхтатишга чақиринг.

ДУНЁДА ГЛОБАЛ ҲАМКОРЛИК

Камбағал мамлакатларнинг асосий мажбуриятлари Мингийиллик Ривожланиш Максадларининг дастлабки еттига мақсадига эришишдан иборат. Улар аҳоли учун янада юқори турмуш даражасини таъминлаш учун бор кучларини ишга солишлари керак. Бунга эришиш учун, ўз навбатида, бой мамлакатлар камбағал мамлакатларга 2015 йилгача самарали ёрдам кўрсатишлари мутлақ зарур.

2015 йилдаги яхшиланган шароитлардан ким қўпроқ манфаат топади? Ҳозирги кун ёшларида!

8 МРМ асосий ургуни ҳалол тижорат, ёшлар бандлиги ва тадбиркорликни кенгайтириш ҳамда ахборот-коммуникация технологияларини (АКТ) амалда жорий этишига қаратди.

- Энг камбағал 49 мамлакатда дунё аҳолисининг 10% яшайди, аммо уларнинг улушига жаҳон савдо-сотиғининг атиги 0,4% тўғри келади. 1980 йилдан бу икки баробарга қисқарди.
- Кўпчилик камбағал мамлакатларда асосий экспорт товарлар нархи 150 йил аввалги даражада сақланиб қолган.
- Бой мамлакатлар ўз бозорларини тариф, квота ва субсидия бериш ёрдамида ҳимоя қилиш учун 100 миллиард доллар сарф қиласидар — бу улар ривожланаётган мамлакатларга кўрсатайтган ёрдамдан икки баравар кўп.
- 1970 йилда жаҳондаги 22 энг бой мамлакат ўз миллий даромадининг 0,7% ни ёрдам кўрсатиш учун сарф қилиш мажбуриятини олди. 34 йил ўтганидан сўнг 5 мамлакат ўз ваъдасини бажармоқда.
- Камбағал мамлакатларнинг бой мамлакатларга қарздорлиги туфайли ҳар йили 7 миллион бола ҳалок бўлади.
- Агар биз 2015 йилга бориб кунига бир доллардан камига кун кечириувчи одамлар сонини икки баробар қисқартиришни хоҳласак, барча камбағал мамлакатлар қарзидан кечишимиз керак. Шунда тахминан 1,3 миллиард кишини тоза ичимлик сув билан таъминлаш мумкин бўлади.

БМТРД

БМТ Ривожланиш Дастури (БМТРД) — бу БМТнинг глобал тармоғи бўлиб, кишиларга яхши ҳаёт барпо этишда кўмаклашиш мақсадида ўзгаришлар қилиш ва мамлакатларни билим, тажриба ва ресурсларга ошно этувчи ташкилот. У дунё бўйлаб 166 та мамлакатда амал қиласидар ва глобал ҳамда миллий ривожланиш муаммоларини ҳал этишда ҳукуматлар билан ҳамкорлик ишларини олиб боради. Батафсил маълумот олиш учун қуйидаги сайтга киринг: <http://www.undp.org>

ЁШЛАР ҲАРАКАТДА

«YES» Ёшлар тадбиркорлиги лойиҳаси, ёшлар бандлиги ва тадбиркорлиги соҳасидаги ҳалқаро ҳамкорлик дастури бўлиб, Голланд миллий ёшлар кенгаши томонидан бошқарилади. Бу дастур ёшларнинг бандлиги бўйича ҳалқаро муаммолар ҳақида хабардорлик даражасини ошириш ва уни англашни чуқурлаштиришга қаратилган. Гайана, Нидерландия, Филиппин, Жанубий Африка ва Туркияда 18–26 ёшдаги беш нафар ёш тадбиркор, энг яхши бизнес-режа танловидан ажратиб олинганидан сўнг, ёшлар ташкилоти ва ишибилармонлар гуруҳидан бўлган мураббий раҳбарлиги остида ўз тадбиркорлик фаолиятларини бир вақтнинг ўзида бошлайди. Уларнинг тажрибалари кузатиб борилади ва интерфаол веб-сайт, миллий ҳамда ҳалқаро ёшлар оммавий ахборот воситалари ва, эҳтимол, телевизион дастурни ёки ҳужжатли фильмни яратиш ва кўрсатиш орқали кенг ёшлар оммасига таништирилади.

АМАЛИЙ ВАЗИФА

Глобал ҳамкорликка доир мисолларни изланг ва БМТга аъзо давлатларнинг савдо, қарздан кечиш ва АКТ соҳаларида эришган ютуқларини қайд этинг. Ривожланган донор мамлакатлар ўта қашшоқлик шароитида яшовчи кишилар ҳаётини яхшилаш мақсадида ўз зиммасига олган мажбуриятларни қайд этинг ва улар бажарилган ёки бажарилмаганлигини текширинг.

БОЙ МАМЛАКАТЛАР КАМБАҒАЛ МАМЛАКАТЛАРГА ҚАЙ ТАРЗДА ЁРДАМ БЕРИШИ МУМКИН?

Бой мамлакатлар МРМга эришишда кўмаклашиш учун ривожланишга ёрдам ҳажмини ўз миллий ялпи даромадининг 2003 йилдаги 0,25%дан 2006 йилда тахминан 0,44%гача ва 2015 йилда 0,54%гача оширишлари керак.

«Биз учинчи минг йилликка олов дарвозалари узра кириб келдик. Агар, биз бугун яхшироқ тушунсанак, ва эртага чуқурроқ ўргансак, инсоният ажралмас эканлигини англаб етамиз»

**Кофи Аннан,
БМТнинг Собиқ Бош Котиби**

ЎЗБЕКИСТОН ВА ГЛОБАЛ ҲАМКОРЛИК

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий ва иқтисодий ислоҳотларни тақомиллаштириш мақсадида ҳар томонлама кўмаклашувчи кўпгина ҳалқаро ташкилотларга аъзодир. Ўзбекистон ҳукумати ҳавфсизлик, гиёхванд моддаларни назорат қилиш, одамлар билан савдо қилиш, терроризм, ягона иқтисодий ва ахборот мақонини яратишга оид масалаларда минтақавий ҳамкорликда фаол қатнашади. Бу ҳамкорлик Шанхай ҳамкорлик ташкилоти (ШХТ), Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ), Евросиё иқтисодий ҳамжамияти (ЕвроОСИХ), Осиё ривожланиш банки (ОРБ) ва бошқа ташкилотлар доирасида ривожланмоқда. Ўзбекистонда яшовчи ёшлар учун глобал ҳамкорлик узоқ муддатли устувор вазифа ҳисобланади, чунки 8-мақсадда ёшлар бандлиги ва бунинг учун имконият яратиш муҳимлиги таъкидланади. Иш билан таъминлаш миллий стратегиялари ривожланаётган мамлакатларга кўрсатиладиган ҳалқаро ёрдамни ошириш орқали ёшлар ишга жойлашиши учун жиддий имкониятларни таъминлаб беради ва кафолатлади.

- Ижтимоий ривожланиш, соғлиқни сақлаш, таълим ва фан соҳалари 2004 йилда техник ёрдам умумий ҳажмининг 60%-ни ташкил этди.
- Ҳукумат ташкилотлари БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси билан ҳамкорликда ахборот-коммуникация технологияларини (АКТ) жорий этишни кенгайтирумокда, шунингдек ташки ёрдамни мувоғиқлаштирумокда.
- 1996 йилдан бўён ОРБ Ўзбекистонда 19 та лойиха учун умумий суммаси 914,7 миллион АҚШ доллари миқдоридаги 21 та кредит, шунингдек техник кўмак билан 62 та лойиха учун 32 миллион АҚШ доллари миқдоридаги грантларни ажратди.
- Ўзбекистон ҳукумати 2004–2009 йилларда бошланғич таълимни ривожлантириш Давлат умумиллий дастурини амалга ошириш учун ривожлантириш мақсадида кўп томонлама ва икки томонлама ҳамкорлик бўйича шериклардан 240 миллионга яқин АҚШ доллари олади.

МРМ САВОЛНОМАСИ

1. БМТ 8-МРМга эришиш учун саноати ривожланган мамлакатлар олдига қандай мақсадларни қўяди?
2. Кўп томонлама ва икки томонлама донорлик функцияларини бажарувчи ташкилотлар ўртасидаги фарқ нимада?
3. Ўзбекистонда қайси секторлар иқтисодиёт учун юқори даржада устувор ҳисобланади?
4. Ўзбекистонда глобал ҳамкорлик ўрнатиш ёшларга қандай фойда келтиради?

ЁШЛАР УЧУН ТАВСИЯ

- Минтақавий ҳамкорларини мухокама қилиш учун томонларнинг учрашувини ўтказишни моделластиринг. Масалан, БМТ, Шанхай ҳамкорлик ташкилоти (ШХТ), ЕвроОСИХ вакиллари учрашувлари ва ҳ. к. Ёшларнинг мамлакат ривожланишидаги иштирокини албатта акс эттиринг.
- «Ўзбекистонда АКТ ривожланиши» мавзуида кўргазма ташкил қилинг. Ўқув машғулотларида ёрдам кўрсатиш ва уларни ташкил этишда маҳаллий ахборот коммуникация хизматлари провайдерларини жалб қилинг. Тенгдошларингизга янги технологиялар ҳақида ҳикоя қилиб беринг ва уларни АКТ ҳақидаги билимларини чуқурлаштиришга қизиқтиринг.
- Радиотехнологиялар соҳасидаги мутахассислар билан алоқа ўрнатинг. Талабалар алоқа воситаларидан фойдаланишини ва эски уяли телефонларни, телевизор ва радиоприёмникларни таъмилашни ўргана оладиган амалий семинарлар ташкил этинг. Семинар якунида танлов эълон қилинг.
- АКТ соҳасида билим ва кўникмага эга бўлсангиз, МРМ бўйича ўқув машғулотларини ўтказиш пайтида фойдали бўладиган **МРМ бўйича рақамиййинлар ва викторина** тузишингиз мумкин.

ЁДДА САҚЛАНГ

АКТдан фойдаланишнинг манфаатли ва афзал томонлари тобора кўпроқ аён бўлиб бормоқда ва бундай технологияларга ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш учун янги имкониятлар яратишида кучли восита сифатида қаралмоқда. Ахборот ресурсларидан фойдаланишини енгиллаштириш ва кенгайтириш МРМ томонидан белгиланган баъзи мақсадларга эришишда фойдали бўлиши мумкин. Бундан ташқари, таълим соҳасида янгиликлардан (масофадан туриб ўқитиш, ахборот ва телекоммуникация технологияларидан) кенг фойдаланиш юз минглаб одамларга билим олиш имконини беради, замонавий инновацион технологиялардан таълим соҳасида кенг кўламда фойданиш тавсия этилади.

БИРЛАШГАН МИЛЛАТЛАР ТАШКИЛОТИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) мамлакатлар орасида ўзаро ҳамкорликни қарор топтириш учун асос яратишни ва бутун дунёда инсон қадр-қиммати ролини оширишни таъминловчи жаҳон ташкилотидир. БМТ дунёни ўзгаришига ва уни ҳаёт

учун янада яхши қилишга интилади. БМТ ривожланиш мақсадидаги ҳаракатлар борасида ҳалқаро келишувга эришишда ҳал қилювчи роль ўйнайди. БМТ барқарор ривожланиш, аёллар аҳволини яхшилаш, инсон ҳуқуқлари, атроф муҳитни муҳофаза қилиш, иқтисодий ва самарали бошқариш каби соҳаларда ушбу мақсадларни амалга оширишга қаратилган тегишли дастурларни қабул қилиб, ривожланишининг янги мақсадларини шакллантиришни давом эттириб келмоқда.

БМТ ВА ЁШЛАР

БМТ ёшларнинг маънавий баркамоллиги, ғоялари ва ғайратжилоати жамиятни янада ривожлантириш учун ҳаётий зарурлигини аллақачон тан олди. БМТ ўзи ташкил этилган кундан бошлаб, бутун дунёда ёшларни бу жараёнда янада фаол иштирок этишга ундаяпти. Ҳозирги кунга келиб ёшларнинг иштироки БМТ тизимишининг барча даражаларида кузатилмоқда. БМТнинг тегишли дастурлари бу иштирокни кенгайтириш истиқболларини очиб бермоқда. БМТ ёшлар дастури тобора янги сафдошлари доирасини кенгайтирмоқда. Айни маҳалда, дунёдаги ёшлар ташкилотларининг барчаси ҳам, ресурслари чекланганлиги сабабли, бу дастурда иштирок этиш имконига эга эмаслар.

БМТНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ВАКОЛАТХОНАСИ

БМТ Ўзбекистон аҳолисининг **МРМ ҳақида хабардорлигини ошириш** бўйича 2003 йилдан бўён турли шаклларда ўtkazilaётgan кампания доирасида ёшларни **МРМдан** хабардор этишга алоҳида эътибор қаратмоқда. БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси томонидан турли университетлар ва миллий эксперталар билан ҳамкорликда бир қатор талабалар конференциялари ташкил этилди. Бу конференциялар кўпгина талабаларга ўз шахсий лойиҳаларини амалга ошириш ва ижтимоий ташабbusларда иштирок этиш имконини берди.

МУВАФФАҚИЯТЛИ ТАЖРИБА

- 2005 йилда Стерлинг шаҳрида (Шотландия) ўтказилган III Жаҳон ёшлар конгрессида қатнашган ўзбекистонлик уч талаба томонидан МРМни ёшлар орасида кўнгилли сифатида тарғиб қилиш учун имконият берилди. Ўзбекистонлик делеғатлар бошқа мамлакатлардан борган тенгдошлари билан ўз ғояларини баҳам кўришди, ўз навбатида, уларнинг тажриблари билан танишдилар. Шотландияда ёшлар томонидан фойдаланилган **«Янгиликни ўзингдан бошла»** шиори, бундан бўён Ўзбекистон талабалари томонидан фойдаланилмоқда.
- Бир йилдан сўнг, 2006 йилда икки нафар ўзбек делегати **БМТнинг Нью-Йорқдаги қароргоҳида** глобал миқёсда биринчи бор **бўлиб ўтган «Ёш етакчилар» савмитида** қатнашди. БМТ Саммити «Мингильлик Ривожланиш Мақсадларига спорт ва маданият орқали эришиш»га бағишиланган эди ва БМТга аъзо барча давлатлардан машҳур фаол ёшларни бирлаштириди.
- 2006 йил охирида БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси томонидан **«МРМ+6» модел ўйин** ташкил этилди. Талабалар турли ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар вақиллари ролини ижро этдилар ва ОИВ/ОИТС га қарши кураш билан боғлиқ муаммолар ҳамда бу муаммони ҳал этишда глобал ҳамкорликнинг ўрни ҳақида мунозаралар ўтказдилар.

МУРОЖААТ УЧУН МАНЗИЛ

Ўзбекистон, 100029, Тошкент, Тарас Шевченко кўчаси, 4
Телефон: +998 (71) 120-34-50
Факс: +998 (71) 120-34-85
E-mail: registry@undp.org
Интернет: www.un.uz

БМТ РИВОЖЛАНИШ ДАСТУРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ

БМТРД — БМТ глобал тармоғи бўлиб, инсонларга яхши ҳаёт қуришга ёрдам бериш учун ўзгаришларга ва мамлакатларни билим, тажриба ва ресурслар қилишга интигувчи ташкилот. БМТРД тармоғи Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига эришиш йўлида глобал ва миллий ҳаракатларни бирлаштиради ва ўзаро мослаштиради. У мамлакатларга қўйидаги соҳаларда ёрдам кўрсатади: иқтисодий ривожланиш ва фаровонликни ошириш, самарали бошқарув, кризисларнинг олдини олиш ва кризис ҳолатлардан чиқиш, энергия ва атроф муҳит муҳофазаси ҳамда ОИВ/ОИТС.

Шунингдек у ўз фаолиятида инсон ҳуқуқини ҳимоялаш ва аёллар ҳуқуқ ва ваколатларини кенгайтиришни ҳам қўллаб-қувватлади.

БМТРД ВА ЁШЛАР

БМТРД асосан маҳсус ташаббус ва лойиҳаларни амалга ошириш орқали ёшларни қамраб олишга интилади.

БМТРД Жаҳон иқтисоди ва дипломатия университети билан ҳамкорликда 2000 йилда ташкил этилган **Юридик клиника** амалийетини ўтиш орқали юридик факультети талabalariiga уларнинг назарий билимлари даражасини оширишга ёрдам кўрсатади. Икки йиллик тайёрлов дастури аҳолининг заиф ва муҳтоҷ қатламларига ёрдам берган ҳолда, кўнгилли тарзда реал одамлар ва реал суд ишлари бўйича ноёб ишлаш имконини таклиф қилиш орқали тингловчи-талabalар имкониятларини оширишни мақсад қилиб олган.

БМТРД ЎЗБЕКИСТОНДА

БМТРД Ўзбекистонда ўз ваколатхонасини 1993 йил январда очди. Бу мамлакатдаги ўн йилдан ортиқ вақт давомидаги ишида БМТРД мамлакатдаги ривожланиш борасида аҳволни яхшилаш тарафдори бўлиб келди. БМТРД Ўзбекистон мамлакатини ўтиш даври билан боғлиқ кўпгина муаммоларини енгишда жадал тарзда қўллаб-қувватламоқда. БМТРД Ўзбекистон халқи учун фаровон ва истиқболли келажакни таъминлашга қаратилган иқтисодий ва ижтимоий ислоҳотларни муваффақиятли тарзда амалга ошириш учун зарур билим, тажриба ва ресурсларга эга бўлишда давлат ва нодавлат ташкилотларга кўмак беради.

МУВАФФАҚИЯТЛИ ТАЖРИБА

- Юридик клиника талabalari юздан ортиқ мактаб ўқувчиларига Ўзбекистон томонидан ратификация қилинган **Болақ-кукла БМТ Конвенциясиага биноан ўсмиirlar ҳуқуқ ва мажбуриятларидан** хабардор бўлишда ёрдам кўрсатдилар. Яқинда, 2007 йил марта, талabalар профессионал юристлар билан биргаликда болалар учун «SOS — Болалар қишлоғи» ўқув курсларини ташкил қилдилар.
- 2001 йилда Ўзбекистонда очилиш кунидан бошлаб Ўзбекистоннинг 6000 дан ортиқ фуқароси, шу жумладан болалар ва ёшлар «Махсус олимпиада» ҳаракатига киритилганлар.
- 2006 йил сентябрда Халқаро тинчлик кунини нишонлаш пайтида БМТРД ва «Махсус олимпиада» болалар ва **«Soglim Avlod Uchun», «Mehrjon sport», «Sen Yolg'iz Emassan»** ва бошқалар каби турли жамоат ташкилотлари вакиллари учун бир қатор спорт ва маданий тадбирлар ташкил этдилар. «Дунё спорт орқали» мавзусида ёнг яхши расм кўриги учун Ўзбекистоннинг турли чеккаларидан тўплланган расмлар Тошкентдаги Олимпия шуҳрати Музейидаги кўргазмада намойиш этилди ва ғолиблар очилиш маросимида тақдирландилар. «Махсус олимпиада» ҳаракати спортчилари, БМТ агентликлари ва бошқа халқаро ва миллий ташкилотлар ходимларидан ташкил топган командалар ўртасида ўтказилган футбол матчи тадбир кульминацияси бўлди.

МУРОЖААТ УЧУН МАНЗИЛ

Ўзбекистон, 100029, Тошкент, Тарас Шевченко кўчаси, 4

Телефон: +998 (71) 120-34-50

Факс: +998 (71) 120-34-85

E-mail: registry@undp.org

Интернет: www.undp.uz

ЮНФПА ВА ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ

БМТнинг аҳолишунослик жамғармаси (UNFPA) ҳар бир аёл, эркак ва боланинг соғлом ҳаёт ва тенг имкониятларга эга бўлиш хуқуқини ҳимоя қилувчи халқаро ривожланиш агентлигидир. Бундан ташқари камбағаллик даражасини қисқартириш, ҳар

бир ҳомиладорлик исталган бўлиши, ҳар бир бола туғилиши хавфсиз, ҳар бир ёш ОИВ/ОИТС дан ҳимояланган бўлишини ва ҳар бир қиз бола ва аёлга уларнинг хуқуқини ҳурмат қилган ҳолда муносабатда бўлинишини таъминлашга йўналтирилган.

ЮНФПА ВА ЁШЛАР

Дунё аҳолисининг ярми 25 ёшдан кичик. Ҳозир сайёрамизда ўзгараётган дунёда катта ҳаётга жадал яқинлашиб келаётган, тарихда энг кўп сонли ўсмирлар авлоди яшаб турибди.

UNFPA ёшлар хуқуқини ҳимоя қилишга, гендер тенглигни ва адолатни рағбатлантиришга, ёшларнинг катта ҳаётга муваффақиятли кириб боришига кўмаклашишга юқори даржада эътибор қаратади. Қашшоқлиқда ёки оғир шароитда яшаётган одамларга UNFPA алоҳида эътибор кўрсатади. Ёшларга ўқиш ва соғлигини (шу жумладан жинсий ва репродуктив саломатликни) сақлаш имкониятини бериш уларнинг ўз салоҳиятини тўла амалга оширишида ҳал қилувчи омил эканлигини ЮНФПА тан олади. ОИВ/ОИТС жаҳон бўйлаб шитоб билан ёйилаётганини ҳисобга олинса, бу ҳаёт ё мамот масаласига ҳам айланиши мумкин.

ЮНФПА ЎЗБЕКИСТОНДА

Ўсмирлар ва ёшлар репродуктив саломатлик борасида юқори даражадаги эътиборни талаб қиласиган нозик гуруҳдир. ЮНФПА Репродуктив саломатлик бўйича Ўзбекистон Үюшмаси (РСЎУ) билан ҳамкорликда бир нечта вилоятда, шу жумладан Самарқанд ва Хоразм вилоятларида ёшлар марказларини тузди. Марказлар репродуктив саломатлик соҳасида маълумот беради. Бу марказларда мутахассислар ишлашади ва ўзаро ўқитиш дастури учун инструкторлар тайёрланади, малака оширилади, даромад келтирувчи фаoliyat турларидан, масалан, гилам тўқиши ҳаби ўқув машғулотлари ўтказилади.

МУВАФФАҚИЯТЛИ ТАЖРИБА

■ Репродуктив саломатлик бўйича Ўзбекистон Үюшмаси (РСЎУ) Хоразм вилоятида ўсмирлар учун 2004 йилда репродуктив ва жинсий саломатликнинг турли масалаларида **маълумот ва маслаҳатлар бериш учун «тезкор (телефон) тармоқ»** ўрнатди. Ўтган давр ичida тармоқ 300 дан ортиқ ўсмир ва ёшларга ёрдам кўрсатди. Самарқандда РСЎУнинг маҳаллий бўлими жинсий йўл билан юқувчи касалликлар ва ОИВ/ОИТС тарқалишининг олдини олиш мақсадида маҳсус дастур яратилишида ташаббускорлик қилди.

■ Ҳозирги кунда Репродуктив саломатлик бўйича Ўзбекистон үюшмаси томонидан ўзаро маърифат дастури буйча иш олиб бораётган 80 га яқин инструкторлар тайёрланди. Улар ўз маҳалларида 50000 нафар ёшлар билан иш олиб бордилар. Айнан шу иш ёшларнинг репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш ва ОИВ/ОИТС тарқалишининг олдини олишда ёрдам бермоқда.

■ 2006 йилда ЮНФПА **ўрта мактаб, соғлом турмуш тарзи ва оила ўқув курслари** дастурларини такомиллаштиришда Ҳалқ таълими вазирлигига ёрдам кўрсатиб, репродуктив саломатлик ва ОИВ/ОИТС олдини олиш масалалари билан боғлиқ ўқув қўлланмани чоп этишни маблағ билан таъминлади ҳамда ўқитувчилар тайёрлашда кўмаклашди.

МАЪЛУМОТ УЧУН МАНЗИЛ:

Ўзбекистон, 100090, Тошкент, М. Таробий кўчаси, 14

Телефон: +998 (71) 120-68-99, 152-58-84

Факс: +998 (71) 120-68-97

E-mail: fazlitdinov@unfpa.org

Интернет: <http://www.unfpa.uz>

ЮНОДК ВА ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ

Гиёҳванд моддалар ва жиноятчилик бўйича БМТ Бошқармаси (ЮНОДК)

халқаро миқёсда гиёҳванд моддалар истеъмол қилишга ва жиноятчиликка қарши курашиб учун тузилган БМТ агентлигидир. ЮНОДК уч асосий вазифани бажаради: илмий тадқиқотлар ўтказиш; жиноятчилик ва гиёҳванд моддаларга қарши қурашиб бўйича турли қонун ва битимлар қабул қилиш мақсадида ҳукуматларга таъсир кўрсатишга ҳаракат қилиш; дастлабки босқичда ҳукуматларга ёрдам кўрсатиш.

ЮНОДК ВА ЁШЛАР

ЮНОДК бутун дунёда гиёҳванд моддалар ҳақида хабардорликни ошириш мақсадида стратегия ва дастурлар ишлаб чиқади. Бу иш билан боғлиқ фаолиятида ёшлар иштирокини фаоллаштириш мақсадида Глобал ёшлар тармоғи лойиҳасига ташаббускорлик қиласди. Глобал ёшлар тармоғи ўз олдига қўйидаги мақсадларни қўяди: ёшлар гуруҳлари ва ЮНОДК ўртасидаги алоқаларни кучайтириш; илфор амалий тажриба ҳақида маълумот тўплаш ва тарқатиш; гиёҳванд моддаларни сунистеъмол қилишининг олдини олиш лойиҳаларини режалаштириш ва ёшлар имкониятларини ошириш.

ЮНОДК ЎЗБЕКИСТОНДА

ЮНОДК нинг Тошкентда жойлашган Марказий Осиёдаги минтақавий ваколатхонаси Ўзбекистондаги ёшлар учун гиёҳванд моддаларни сунистеъмол қилиш ва ОИВ/ОИТС тарқалишининг олдини олишга қаратилган тадбирларни уюштиради. Бу тадбирлар ёзги лагерларда ўтказиладиган ёшлар семинарлари ва ёш журналистлар учун ўқув семинарларини ўз ичига олади. Келгуси режалар оммавий ахборот воситаларида Марказий Осиёдаги мамлакатлар, шу жумладан Ўзбекистондаги ёшларга йўналтирилган шу каби мавзулардаги кампанияларни ўтказишни ўз ичига олади.

МУВАФФАҚИЯТЛИ ТАЖРИБА

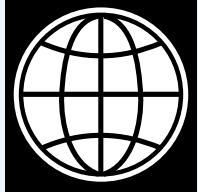
- **ЮНОДК ваколатхонаси**, 2006 йил 10–11 май кунлари Тошкентда журналистика факультетлари талabalari учун гиёҳванд моддалар ва ОИВ/ОИТС билан боғлиқ масалаларнинг оммавий ахборот воситаларида ёритилишига бағишиланган икки кунлик семинар ташкил этди. Семинарда бундай маълумотларни асосли, беғараз ва объектив тарзда етказиб бериш бўйича талабаларнинг билимларини ошириш мақсадида бу соҳадаги ҳалқаро илфор тажрибадан фойдаланилди.
- Ҳалқаро гиёҳвандликка ва гиёҳванд моддалар билан ноқонуний савдо қилишга қарши курашиб кунига бағишиланган тадбирлар доирасида, **ЮНОДК**нинг минтақавий ваколатхонаси 2006 йил 26 июнда кўнгиллилар билан биргалиқда Тошкентдаги меҳрибонлик уйларида бир неча ўқув семинарларини ташкил этди. Семинардан мақсад интерфаол ўйинлар ўтказиш, мунозаралар уюштириш ва тенгдошлар орасида гиёҳванд моддаларни сунистеъмол қилиш, ОИВ/ОИТСнинг ҳалокатли эканлиги ва соғлом турмуш тарзининг афзаллiliklari тўғрисида маълумот тарқатишдан иборат этди.

МАЪЛУМОТ УЧУН МАНЗИЛ

Ўзбекистон, 100100, Тошкент, Абдулла Қаҳҳор кўчаси, 30а
Телефон: +998 (71) 120–80–50
Факс: +998 (71) 120–62–90
Email: unodc.roca@unodc.org
Интернет: <http://www.unodc.org/uzbekistan>

ЖАҲОН БАНКИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАРИ

Жаҳон банки дунёда иқтисодий ривожланиш соҳасидаги энг йирик тадқиқот марказларидан биридир. Унинг фаолияти камбағаллик, савдо-сотик, глобаллашув ва атроф мухит муаммоларини ўрганишни ўз ичига олади. Жаҳон банки илмий ва амалий маслаҳатлари орқали мамлакатларда соғлиқни сақлаш, таълим, озиқланиш, молия, адлия, қонунчилик ва атроф мухит каби соҳаларда тавсиялар беради. Жаҳон банки институти — дунёнинг турли мамлакатларида маҳаллий илмий-тадқиқот ва ўқув муасасалари орқали ҳукумат ташкилотлари ва бошқа ташкилотлар учун кадрлар тайёрлаш бўйича хизматларни таклиф этади.

ЖАҲОН БАНКИ ВА ЁШЛАР

Ёшларга нима учун катта эътибор бериш керак? Ер юзи ахолисининг кўп қисмини 25 ёшгача бўлган ёшлар ташкил қилади. Уларнинг аксарияти энг камбағал мамлакатларда яшайди. Ёшларга ўз қарашларини изҳор этишга, ривожлантиришга ва ўзини синаб кўришга имкон берилса, улар ривожланиш жараёнинг фаол иштирокчилари бўлишлари мумкин.

Жаҳон банки ривожланаётган мамлакатлarda ёшлар муаммоларини ҳал этиш бўйича ишлар олиб бормоқда ва қарорлар қабул қилишда ёшлар фикри ҳамда муаммоларини инобатга олишга ҳаракат қилмоқда.

ЖАҲОН БАНКИ ЎЗБЕКИСТОНДА

Жаҳон банкининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси сўнгги икки йил давомида ёшлар билан ишлашни кучайтирди ва ёшларга қаратилган кўпгина тадбирларни ташкил этмоқда. Булар чет эллик ва миллий эксперклар билан учрашувлар, талабалар учун маъruzalар, университетлардаги ўқув семинарлари ва тақдимотлар, танлов ва мусобақалардир.

Жаҳон банки **Жамоат ахборот маркази (ЖАМ)** материалларидан ёшларнинг умуман ривожланиш жараёни ва хусусан Жаҳон банки фаолияти ҳақида хабардорлик даражасини ошириш учун кенг фойдаланилади.

МУВАФФАҚИЯТЛИ ТАЖРИБА

■ 2006 йил 3–10 август кунлари Алматидан (Қозоғистон) олис бўлмаган тоғли жойдаги курортда **«Ёшларнинг минтаقا ва мамлакат ривожланишидаги иштироки» Марказий Осиё минтақавий ёшлар ёзги лагери** ташкил этилди. Қозоғистон, Тоҷикистон, Туркманистон ва Ўзбекистондан турли ёшлар ташкилотлари ва ҳаракатларининг 117 нафар етакчилари Жаҳон банки, донор ташкилотлар, минтақа мамлакатлари ҳукумат муассасалари, шунингдек Россия, Туркия ва Македониялик меҳмонлар билан биргалиқда тадбирда иштирок этдилар. Лагернинг мақсади фикр алмашиб ва Марказий Осиё давлатларида Мингийиллик Ривожланиш Мақсадаларига (МРМ) эришишда кўмаклашувчи қарорлар қабул қилиш жараёнида ёшлар иштирок этиши йўллари ва механизmlарини муҳокама қилиш учун ёшлар форумини ўтказишдан иборат эди.

■ **«Ёшлар ривожланиш ва тинчлик тарафдори» маҳаллий тармогининг** асосий мақсадлари қўйидагилар: ахборот алмашиб ва гуруҳ аъзоларини турли ташкилотлардаги тадбирларга таклиф этиш.

■ **Ёшлар медиа-маркази гуруҳи.**

Гуруҳга www.worldbank.org.uz сайтси «Ёшлар ривожланиш ва тинчлик тарафдори» бўлимига маълумот ва ахборотлар киритувчи кўнгилли журналистлар киради. Бу сайт ёш авлод учун муҳим ҳисобланган мавзулар, шу жумладан ОИВ/ОИТС, таълим, бандлик, мажороларни ҳал этиш ҳамда уларнинг олдини олиш ва кўпгина бошқа мавзуларни муҳокама этиш учун жой ажратади.

МАЪЛУМОТЛАР УЧУН МАНЗИЛ

Ўзбекистон, Тошкент, ХБМ, Амир Темур кўчаси, 107в

Телефон: +998 (71) 138–5950

Факс: +998 (71) 138–5951, 138–5952

E-mail: mmukhamedova@worldbank.org

Интернет: <http://www.worldbank.org.uz>

БМТ ОЛАМИ ЁШЛАР БИЛАН

Атроф мұхит бүйіча БМТ Дастири (ЮНЕП):

«ТУНЗА» ёшлар маслағат кенгаши

«Тунза» сүзи (Шарқын Африкадаги субмінтақавий тилда) «авайлаб ва меҳр билан мұносабатда бўлиш» маъносини англатади. Бу ташаббус атроф мұхит муаммоларини англовчи ва ҳаракат қилишга қодир экологик саводли ёшлар авлодини тарбиялаш мақсадида имкониятларни, хабардорликни ошириш ва ахборот алмашинувини кенгайтиришга қаратилган.

<http://www.unep.org/tunza/youth>

БМТ кўнгиллилари

БМТ кўнгиллилари дастири — кўнгиллиларни сафарбар қилиш орқали дунё миқёсида башарий ривожланишни қўллаб-кувватловчи ташкилотdir. <http://www.unv.org>

БМТ мактаб киберавтобуси

БМТ мактаб киберавтобуси глобал ўқитиш ва ўрганиш лойиҳасининг масоғадан туриб ўқитиш компоненти сифатида ташкил қилинган. Унинг вазифаси халқаро муаммолар ва БМТ фаолияти соҳасида таълим олишни рағбатлантиришдан иборат.

<http://www.un.org/esa/socdev>

БМТнинг аҳолишунослик жамгармаси (ЮНФПА):

Ёшлар глобал ҳамкорлари

Ёшлар ОИВ/ОИТСга мұносабати бўйича тадбирлар марказида бўлишлари лозим. Бу ишларга раҳбарлик қилишда чеклашлар мавжуд эмас. Ёшлар жамиятнинг энг фаол қисмидир, бинобарин, уларнинг фикрларига эътибор билан қараш лозим.

<http://www.unfpa.org/hiv/gyp>

БМТнинг озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги

ташкилоти(ФАО): қишлоқ ёшлари саҳифаси

ФАО Қишлоқ ёшлари дастурининг асосий мақсади қишлоқ ёшларини ривожлантиришга қаратилган лойиҳаларни кенгайтиришда иштирокчи мамлакатлар ҳукуматлари ва жамоат ташкилотларига ёрдам бериш учун билим, маълумот ва техник кўнікмалар тақдим этишдан иборат. <http://www.fao.org>

Гиёҳванд моддалар ва жиноятчилик бўйича БМТ

Бошқармаси: Глобал ёшлар тармоғи

«Глобал ёшлар тармоғи» лойиҳаси халқаро ҳамжамият гиёҳванд моддаларни суистеъмол қилишининг ҳамда ОИВ/ОИТС тарқалишининг олдини олиш бўйича стратегия ва дастурлар ишлаб чиқиш борасидаги ишида ёшлар иштирокини фаоллаштириш мақсадида ЮНОДК томонидан амалга оширилади.

<http://www.unodc.org/youthnet>

Ёшлар етакчилиги бўйича БМТ Саммити

Ёшлар етакчилиги бўйича БМТ Саммитидан қўзланган мақсад ёшларни уларнинг маҳаллий жамоалари, мінтақалар ва умум жаҳон келажаги ҳақида қарорлар қабул қилиш жараёнига жалб этиш бўйича жаҳон ҳаракатини кучайтиришдан иборат.

<http://www.un.org/youthsummit>

Жаҳон банки — Болалар ва ёшлар

Жаҳон банки таълим ва соғлиқни сақлаш соҳасидаги энг катта кредитор ҳисобланади: бу иккى сектор болалар ва ёшларга бошқаларига қараганда бевосита алоқадор. Бундан ташқари, банк камбағаллик, ОИВ/ОИТС, озиқланиш, ижтимоий ҳимоя ва ижтимоий ривожланиш муаммоларини, яъни ёшлар ҳәстига таъсир кўрсатувчи муаммоларни ҳал этишга катта ҳисса кўшади.

<http://www.worldbank.org/children-youth>

Халқаро меҳнат ташкилоти (ХМТ)нинг

ёшлар бандлиги тармоғи

Халқаро меҳнат ташкилоти баҳосига кўра, дунёда 88,2 миллионга яқин ёш аёл ва эркак ишсиздирлар, бу сайёрамиздаги 185,9 миллион ишсизларнинг 47%ни ташкил қилади. Бундан ҳам кўп ёшлар тирикчилик қилиш учун иқтисодиётнинг норасмий секторида оғир меҳнат қилиб, узоқ иш вақти давомида кам ҳақ олиб ишлайдилар. <http://www.ilo.org>

ЮНИСЕФ ва ўсмирлар

Янгиликларда, сиёсатчилар нутқларида, ривожланиш кун тартибларида ўсмирларга кўп эътибор қаратилмоқда; диний етакчилар ҳам уларнинг келажаги ҳақида ташвиш тортишмоқда.

<http://www.unicef.org/adolescence>

ЮНИСЕФ — «Ёшлар овози»

«Ёшлар овози» дастири 1995 йилдан бери мавжуд. Дастур дунёнинг 81 мамлакатидан 3000 дан зиёд ёшлар 1995 йил баҳорида Копенгагенда ўтказилган ижтимоий ривожланиш бўйича Жаҳон саммитига жаҳон етакчиларига мактуб юборганилардан бошланди. Дастур ЮНИСЕФ ташкил этилганинг 50 йиллигинга бағишлиб очилган. <http://www.unicef.org/voy>

Ҳамкорлар ва аҳоли яшайдиган пунктлар бўйича

БМТ Дастурининг ёшлар секцияси (БМТ-Хабитат)

БМТ-Хабитат Дастири узоқ давр мобайнида дунё бўйлаб фуқаролар жамияти, парламентарийлар ва хусусий сектор, шунингдек БМТ тизими билан янада яқинроқ алоқалар ўрнатиш учун кампания олиб бормоқда.

<http://www.unhabitat.org>

ЁШЛАР ТАШКИЛОТЛАРИ ОЛАМИГА САЁХАТ

Араб ёшлари учун тармоқ маълумотномаси

Араб ёшлари ННТга бағишиланган маҳсус веб саҳифаси. У БМТ тизими ва ННТлар ўртасида алоқа ва ҳамкорликни ўрнатишга хизмат қиласди. <http://www.escwa.org.lb>

Атроф мухит ривожланиши учун етакчилик

«Атроф мухит ривожланиши учун етакчилик» ташкилоти барқарор ривожланиши тарғиб қилиш мақсадида ўқитади. Дастурнинг мақсади — ташкилот ҳаракатлари дунёнинг кўпчиллик қисмида атроф мухит ва ривожланиш соҳасида қарор қабул қилишга ёрдам берувчи бўлғуси етакчиларни тайёрлаш. Маълумотлар инглиз тилида қуидаги сайтда:

<http://www.lead.org/>

Европа Кенгаши — ёшлар тармоги

Ёшлар иштироки тамоилии биргаликдаги бошқарув тизимида ўз аксини тўлиқ топади, Европа Кенгаши унинг воситасида ўзининг ёшлар борасидаги сиёсатини ишлаб чиқади.

<http://www.coe.int>

Ёшлар ҳаракати глобал тармоги

Ёшлар келажагимиз эканлигини ҳамма тан олса-да, кўпчиллик ёшлар ўз фикрлари жамият ривожига кам таъсир кўрсатади, деб ўйладилар. Ёшлар ҳаракати глобал тармоги халқаро ҳамкорлик ҳамда ёшлар ва катталар ўртасида шериклик учун керакли асос яратиб беради. <http://www.youthlink.org>

Жаҳон банки — «Youthink»

Бу сайтда ҳозирги ёшларни хаяжонга солувчи глобал муаммолар ҳақида маълумот топасиз. Жаҳон банки экспертлари томонидан камбағаллик, ривожланиш ва тўқнашувлар каби масалаларда тўплланган билим ва тажрибалар билан танишасиз. <http://youthink.worldbank.org>

Қулоги оғир ёшлар халқаро федерацияси

Бу миллий ва минтақавий ёшлар ташкилотлари халқаро но давлат бирлашмаси, жинси, ирқи, дини, миллати ва сиёсий қарашларидан қатъи назар бутун дунё бўйича яхши эшитмайдиган ёшларни кўллаб-куватлаш учун тузилган.

<http://www.ifhohyp.org>

ОИВ/ОИТС бўйича глобал ёшлар коалицияси (GYCA)

ЮНЭЙДС бирлашмаси ва ЮНФПА кўмагида тузилган, унинг таркибига ушбу аср вабосига қарши кураш соҳасида бб мамлакат вакили бўлган 600 нафарга яқин ёш етакчилар киради.

<http://www.youthaidscoalition.org>

Оксфам Халқаро ёшлар парламенти

Оксфам Халқаро ёшлар парламенти 150 мамлакатдаги ўз жамиятларида ижобий ва узоқ муддатли ўзгаришларга эришиш мақсадида иш олиб борадиган ёш етакчилар тармоғини кўллаб-куватлайди. <http://www.iyp.oxfam.org>

«TakingITGlobal» Ташкилоти

«TakingITGlobal» (TIG) ёшлар томонидан бошқарилувчи ва илғор технологиялар асосида иш олиб борувчи халқаро ташкилотdir. TIG ёшларга зарур аҳборотларни топиш ва улардан ижодида фойдаланиш, илҳом топиш, маълумотни баҳолаш, маҳаллий жамият ва жаҳон ҳамжамиятини яхшилаш учун са марали иш олиб бориша ёрдам беради.

<http://www.takingitglobal.org>

Халқаро кўнгиллилар хизматини мувофиқлаштирувчи қўмита

ЮНЕСКО томонидан 1948 йилда тузилган бу қўмита бутун дунё бўйлаб кўнгиллилар орасида боғловчи бўғин бўлади.

<http://www.unesco.org/ccivs>

«Changemakers» ташкилоти

Сайтда: «Биз ёшлар ўз салоҳиятларини қандай рўёбга чиқараётганларни ва жамиятни ўзгартириш жараёнида ижобий ва муҳим роль ўйнаётганини кўришни истаймиз. Келажак — бу катталар ўйлаётган нарса эмас, балки ёшлар қилаётган ишлардир». — дейилган. <http://www.changemakers.org.uk>

Эркин касаба ўюшмалари халқаро конфедерацияси — Ёшлар бўлими

Меҳнат билан машғул бўлган 15–24 ёшдаги 628 миллион ёшлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш билан шуғулланади.

<http://www.icftu.org>

Янгиликлар учун ёшлар акцияси

Ёшларга уларнинг жамиятлари ва умуман дунёнинг ривожланишига халал берувчи муаммоларни ҳал қилишда кўмаклашади. 83 мамлакатда онгли ва ўзига ишонган ёшлар глобал тармоғи тузилган. Уларнинг дастурлари текинга тақдим этилади масофадан туриб ўқитишини ўз ичига олевчи.

<http://www.youthactionforchange.org>

ҚАНДАЙ КҮНГИЛЛИ БҮЛИШ МУМКИН?

Күнгиллилар — ташаббускорлығи билан жамиятга хизмат қи-
лувчи одамлардир. Күпчилігі нодавлат ташкілотларда ишлаш
орқали хизмат қиласылар ва уларни баъзан расмий күнгилли-
лар деб атайдилар; аммо аксарияти ижтимоий муаммоларни
хал қилиша — индивидуал тарзда ёки гурухлар орқали иш-
тирок этади. Жамият ривожланишининг механизмларидан би-
ри ёшларнинг күнгиллигидир. Ёшлар күнгиллилiği — бу 12
ёшдан 21 ёшгача бўлганларнинг жамиятга фойда келтирувчи
ихтиёрий иш бажаришидир. Бундай фаолиятга мамлакат кела-
жаги ҳиссаси қўшади.

Ривожланиш мақсадидаги ёшлар күнгиллилiği йигит ва
қизларни ёшларнинг жамият ривожланишидаги иштироки-
ни фаоллаштира олади гантурги фаолиятларга ва жалб этиш
миллий ҳамда глобал мақсадларга эришиш учун уларнинг
ижодкорлыгидан ижобий фойдаланиш имкониятига эга.

БМТ агентликлари Мингийллик Ривожланиш Мақсадлари-
га эришиш, турмуш даражасини ошириш, демократик бош-
қарувни кучайтириш, атроф мұхитни мұхофаза қилиши соҳаси-
даги стратегияларни рағбатлантириш, глобал ҳамкорликни
кучайтириш, ОИВ/ОИТС ва юқумли касалликлар тарқалишига
қарши курашни кучайтириш борасидаги ёшлар ташабbusла-
рини ҳар томонлама қўллаб-куваттайди

Күнгиллилар ўзлари учун фаолиятнинг қандай соҳасини
танлашмасин, уларнинг истеъоди ва ғайрати БМТ агентлик-
лари ишининг қимматини беҳисоб даражада оширади. Күн-
гиллилар ўз хизматлари эвазига ҳеч нарса кутмасалар-да,
мукофот сифатида иш жараёнда тўпланган тажрибага эга бў-
ладилар. Уларнинг күпчилиги янги кўникмаларни ва ўз кучи-
га ишончни орттирадилар. Кўнгиллиллик бирон-бир соҳадаги
экспертлардан билим ва тажриба эгаллаш, ноёб шахсий таж-
рибага эга одамлар билан учрашиш, баъзи ҳолларда саёҳат
қилиш имконини ҳам яратади.

Агар сиз кўнгиллиллик фаолиятини бошлаш ҳақида ўйлаёт-
ган бўлсангиз, ўзингизга қўйидаги саволларни беринг:

- Мен ёрдам кўрсата оладиган қандайдир аниқ муаммо мав-
жудми?
 - Мен иштирок этишни истаган аниқ вазифа ёки тадбирлар
ёки мен ўрганишни истаган кўникмалар мавжудми?
 - Мен бу фаолиятга қанча вақт ажратишм мумкин?
- Саволларга жавоб берганингиздан сўнг, БМТ агентликлари веб-
сайтларидан кўшимча маълумотлар изланг. Сиз ўзингиз танла-
ган соҳа ёхуд Мингийллик Ривожланиш Мақсадлари соҳасида
миллий ёки халқаро кўнгиллиллик дастурларида қатнашиш
учун ариза беришингиз мумкин. Агар халқаро ривожланиш
масалалари билан қизиқсангиз, кўнгиллиллик иши тажрибаси
ҳаётингизни бойитиши мумкин ва, янада мұхими, одамларга
ёрдам бериб, улкан ифтихор ҳиссини туюшингиз мумкин.

БМТ кўнгиллилари (UNV)

«БМТ Кўнгиллилари» Дастури умумжаҳон миқёсида башарий
ривожланишга ёрдам кўрсатади ва бунга бутун кўнгиллилар-
ни дунё бўйлаб сафарбар этади.

<http://www.unvolunteers.org>

Do-it.org

Do-it.org кўнгиллилари сизни қизиқтирган халқаро ёрдам, та-
биий оғатлар юз бергандан ёрдам кўрсатиш, инсон ҳуқуқлари
ва бошқа соҳалар бўйича ахборот излаш имконини берувчи
маълумотлар базасидан иборат.

<http://www.do-it.org.uk>

Мингийллик кўнгиллилари

«Мингийллик кўнгиллилари» — ўз маҳаллий ҳамжамиятлари-
га ёрдам бериш учун бўш вақтларидан воз кечган ёшлар.
«Мингийллик кўнгиллилари» ҳаракатида иштирок этиш ёш-
ларга ўз қизиқишлиарини рӯёбга чиқариш, ҳаётда ижобий ўз-
гаришлар қилиш ва ривожланишга имкон беради.

www.millenniumvolunteers.gov.uk

Интерфаол кўнгиллиллик

БМТнинг бу веб-саҳифаси ривожланаётган мамлакатларда-
ги маҳаллий ҳамжамиятларга ўз уйларидан чиқмаган ҳолда
(хужжатларни таржима қилиш, мақола ёзиш ва ҳ.к.) ёрдам бе-
рувчи виртуал кўнгиллиларга мўлжалланган.

<http://www.onlinevolunteering.org>

Ҳориждаги кўнгиллилар хизмати (VSO)

VSO халқаро ривожланиш хайрия ташкилоти бўлиб, ривожла-
наётган мамлакатларда қашшоқликка қарши курашади. VSO
«Халқаро ёрдам ва ривожланиш» тоифасида энг яхши халқаро
ривожланиш хайрия ташкилоти деб эълон қилинган.

www.vso.org.uk

«World Volunteer Web» жаҳон кўнгиллилар таромоги

Бу ерда дунё бўйлаб кўнгиллилар ташкилотлари маълумотно-
маси келтирилган. Ушбу сайт кампаниялар, тушунтириш ишла-
ри ўтказиш ва алоқаларни ривожлантиришда фойдаланилиши
мумкин бўлган маълумот ва ресурслар алмасиши маркази ро-
лини бажаради. Бу Мингийллик Ривожланиш Мақсадларини
қўллаб-куватлаш учун кўнгиллилар учрашиши, тажриба ал-
машиниши мумкин бўлган интерфаол веб-марказдир.

<http://www.worldvolunteerweb.org>

I ИЛОВА

БИРЛАШГАН МИЛЛАТЛАР ТАШКИЛОТИНИНГ МИНГИЙЛЛИК ДЕКЛАРАЦИЯСИ

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Мингийиллик Декларациясида қўйидаги тушунча асослаб берилган:

Эркенилик: Эркаклар ва аёллар эркин ҳамда инсонга муносаб шароитда яшаш ва фарзандларини вояга етказиш, очлик ва зўравонлик таҳликасидан, зулм ҳамда адолатсизлиқдан ҳимояланган ҳолда яшаш ҳуқуқига эгадирлар.

Тенглик: Биронта одам ҳам, биронта мамлакат ҳам ривожланиш неъматлардан баҳраманд бўлиш имкониятидан маҳрум бўлмаслиги даркор. Эркаклар ва аёлларнинг ҳуқуқ ҳамда имкониятлари тенглиги кафолатланган бўлиши лозим.

Бирдамлик: Глобал муаммолар зиён-захмат ва оғирликлар ижтимоий адолатнинг асосий қоидаларига мувофиқ адолатли тақсимланган ҳолда ҳал этилиши керак.

Багрикенглик: Диний эътиқоди, маданиятлари ва тиллари турлича бўлишига қарамасдан одамлар бир-бирларини ҳурмат қилишлари шарт. Жамиятлар ичидағи ва жамиятлар ўртасидаги тағовутлар чўчитмаслиги ёки таъқиб учун асос бўлмаслиги, аксинча, инсониятнинг энг қимматли бойлиги сифатида авайлаб асралиши зарур.

Табиатга хурмат: Барча жонзор ва табиий ресурсларни муҳофаза қилиш ва улардан оқилона фойдаланишдабарқарор ривожланиш қоидаларига мувофиқ эҳтиёткорлик асос қилиб олиниши даркор. Шундагина табиат бизга инъом этган улкан бойликларни авлодларимиз учун сақлаб қолишимиз мумкин.

Умумий мажбурият: Глобал иқтисодий ва ижтимоий ривожланишини бошқариш, шунингдек сайдерамизда тинчлик ва хавфсизликка таҳдидни бартараф этиш бўйича вазифа дунё ҳалқлари ўртасида тақсимланиши ва кўп томонлама асосда амалга оширилиши даркор. Бунда жаҳонда энг универсал ва энг ваколатли ташкилот сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти марказий ролни ўйнаши керак.

Ушбу умуминсоний қадрияларни қарор топтириш учун Декларацияда қўйидаги бош мақсадлар белгиланди:

- тинчлик, хавфсизлик ва қуролсизланиш;
- ривожланиш ва қашшоқликка барҳам бериш;
- атроф-муҳитни муҳофаза қилиш;
- инсон ҳуқуқларига риоя қилиш, демократияни ва самарали бошқарувни қарор топтириш;
- аҳолининг noctor қатламларини ҳимоя қилиш.

РИВОЖЛАНИШ

«Биз, бугунги кунда олдимизда турган бош вазифа — глобаллашув жаҳондаги барча ҳалқлар учун ижобий омил бўлиб қолишини таъминлашимиз лозим», — деб таъкидланади Декларацияда. Дунё етакчилари қашшоқликни янги юз йиллиқда инсоният учун энг ҳавфли муаммо, деб атайдилар ва «ривожланишга ҳамда қашшоқликни тугатишга ҳам миллий, ҳам глобал даражада қулагай имконият яратадиган шароит туғдиришга қатый ният» қилганликларини ўзлон қилдилар.

Дунё етакчилари бу ниятларни рўёбга чиқариш учун Декларацияда кейинчалик Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига бирлаштирилган бир қатор аниқ, вақт билан чекланган ривожланиш мақсадларини белгиладилар. Даствабки етти мақсад ОИВ/ОИТС тарқалишидан тортиб, умумий бошланғич таълимни таъминлашгача бўлган муаммолар кенг доирасини ўз ичига олади, уларнинг ҳал этилиши қашшоқлик даражасини икки баравар қисқартиришга олиб келиши даркор, айни маҳалда ҳамма мақсадларга 2015 йилгacha эришилиши лозим. Саккизинчи мақсад — «Ривожланиш мақсадларидаги глобал ҳамкорлик» — ривожланган мамлакатлар ўз зиммаларига олган бир қатор мажбуриятлардан иборат бўлиб, булар ёрдам ҳажмини ошириш, камситмайдиган савдо-сотиқ тизими ни яратиш ва қарзлардан кечишdir.

МРМга ЭРИШИШ ЙЎЛИДА ОЛҒА ҚАДАМ

Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари даствабки ресурслар эмас, балки кўпроқ натижалардир. Мингийиллик Декларацияси янада кенг ривожланишга эришиш учун Мақсадларда қайд этилмаган бошқа омилларнинг ҳам муҳимлигини очиқ тан олади. Бундай омилларга самарали бошқарув, хусусий сектор ҳамда фуқаролик жамиятининг ролини ошириш, кишиларга, айниқса, ёшларга «муносаб ва сермаҳсул иш» бериш зарур. Шундай бўлса ҳам, Мақсадлар башарий ривожланишнинг Декларацияда кўзда тутилган, дунё янада «инклюзив ва тенг ҳуқуқли» глобаллашувни яратишга эриша оладими ёки йўқми эканлигини аниқ кўрсатадиган назорат даражаларининг ўлчовга келадиган тизимиdir.

ХУЛОСА

Инсоният тарихида илк бор қашшоқликка чинакам барҳам бериш учун ресурс, билим ва тажрибага эгамиз. Декларациянинг муҳим қисми бўлган Мингийиллик Ривожланиш Мақсадларига эришиш қашшоқликни тугатиш йўлидаги белгиловчи қадам бўлади.

II ИЛОВА

МРМ ЛҮГАТИ

Активлар — мулк, ер, капитал, пул ёки муклдаги улуш, шунингдек облигация, вексель, банк депозити каби тўлов талаби.

Алоқа — Одамлар ахборот, билим, қадрият ва нормалар айрибошлайдиган жараён.

Антиретровирус терапияси — кўпинча ОИВ юқтирган одамларга тайинланадиган, ОИВ вируси ривожланишини турли босқичларда тўхтатувчи, вируснинг ушбу гурухдорилариға чидамли шаклда мутациялашувининг олдини олувчи учтўрт дорилар мажмуи.

Асосий эҳтиёжлар — инсоннинг асосий эҳтиёжлари, шу жумладан озиқ-овқат ва уларнинг калория қиймати, уй-жой, қийим-кечак, соғлиқни сақлаш хизматлари ва таълим.

Атроф мұхит — одамлар гурухы ёки организмлар ҳаёт кечира-диган мұхитни яратадиган, пировард натижада бу мұхит шаклини ва омон қолиш хусусиятини аниқладиган, физик, географик, био-логик, ижтимоий, маданий ва сиёсий шароитлар мажмуми тизими.

Биологик ранг-баранглик — ер ва сув экотизимида учрайдиган ҳаёт шакллари хилма-хиллиги. Ранг-баранглик ерда ҳаёт давом этишини таъминлаш манбаи ва ривожланишнинг асосий талабидир.

Бирламчи тиббий ёрдам — тоза ичимлик сув, санитария шароитлари билан таъминлаш, иммунизация(эмлаш) ва озиқланиш соҳасидаги билим каби соғлиқни сақлашга кўмаклашувчи хизматлар.

Гендер — эркак ва аўлар ўртасидаги ижтимоий соҳадаги муносабат. Гендер муносабатлари ўзгарувчи шароитларга қараб ўзгаради. Эркаклар ва аўлар орасидаги биологик фарқ эса ўзгармасдири.

Гендер адолат — эркак ва аўларга, уларнинг эҳтиёжлари-га мувофиқ адолатли муносабат. Гендер адолатга эришиш кўпинча аўлар учун тарихий ва ижтимоий нокулай шароитлар ўрнини босувчи чораларни талаб қиласди.

Гендер таҳлил — ривожланишнинг эркаклар ва аўларга кўрсатадиган турли таъсирлари тизимини ўрганиш усули. Таҳлил жинсий аломатлар, эркаклар ва аўларнинг ишлаш фойда олиш учун зарур бўлган ресурслардан фойдаланиши ва уларни назорат қилиши масалаларини ўз ичига олади. Шунингдек, синф, ижтимоий ирқ, этник мансублик ва бошқа омиллар ўзаро муносабатда бўлиб, гендер камситилишларга таъсир кўрсатиши ҳам инобатга олинади.

Гендер тенглик — аўлар ва эркаклар ижтимоий аҳамиятга эга товар ва ресурслардан тенг фойдаланишганда гендер тенглик таъминланади.

Демография — аҳолишунослик ва унинг ўзгариши тўғрисидаги фан. Аҳоли сонини, унинг тақсимланиши ва таркибини,

тикланиш жараёни ҳамда бу кўрсаткичларнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий омиллари боғлиқлигини тадқиқ этади.

Донор мамлакат — бошқа мамлакатга молиявий, моддий ва бошқа ресурслар тақдим этувчи мамлакат.

ДОТС Стратегияси — мутахассисларнинг бевосита назорати остида ўтказиладиган сил касаллигини даволаш қисқа курси.

Икки томонлама ёрдам — давлат маблағларининг бевосита бир ҳукуматдан иккинчисига кредит ёки грантлар шаклида ҳалқаро ўтказилиши.

Инсон тараққиёти тўғрисида маъруза — жаҳон мамлакатларини бир қатор ижтимоий ва иқтисодий омиллар бўйича баҳоловчи йиллик нашр. 2003 йилда ИТМ да Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари ва шу муносабат билан олдинда турган вазифалар ҳақида ҳам маълумотлар келтирилган эди. Маъруза БМТРД буюртмасига кўра тайёрланишига қарамасдан, у мустақил эксперталар гурухи томонидан ишлаб чиқилади.

Инсон тараққиёти тўғрисида миллий маъруза — миллий маъруза асосан сиёсатни аниқлаш ва дебатлар ўтказиш қуролидир. Унда башарий ривожланишига ёрдам берувчи ҳаракатлар вариантиларининг чуқур таҳлили келтирилган. Шунингдек, маъруза МРМ мақсадлари ва вазифалари бўйича батафсил маълумотлар манбаи ҳамдир. У ҳукумат, фуқаролик жамияти ташкилотлари, таълим муассасалари, донорлик ва ҳалқаро агентликлар эксперталари ва мутахассисларига мўлжалланган

Индикатор — мамлакатдаги турмуш сифатининг рақамли ифодаси бўлган кўрсаткичлар. Улар мамлакатнинг бир қатор иқтисодий, ижтимоий ва экологик мақсадларга эришиш йўлидаги тараққиётини кўрсатиш учун қўлланилади.

Иқтисодий ривожланиш — даромад даражасини аҳоли жон бошига ошириш, камбағалликни камайтириш ва индивидуал иқтисодий имкониятларни кенгайтириш орқали кишилар турмуш сифатини ошириш жараёни. Бу тушунча баъзан юкори таълим сифатини, яхшиланган саломатлик ва озиқланиш аҳволини, табиий ресурслардан оқилона фойдаланишни, тоза атроф мұхитни ва бой маданий ҳаётни ҳам ўз ичига олади.

Иқтисодий ўсиш — муайян давр, одатда, бир йил мобайнида товар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш бўйича мамлакат салоҳиятининг ўсиши. Йил давомида чиқарилган товар ва кўрсатилган хизматларнинг умумий йиғиндисини англатувчи ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) дан фойдаланган ҳолда ҳисоблаб чиқилади.

Камситиш — Шахслар ёки ижтимоий гурухларнинг ирқий ёки этник мансублиги, миллати, ижтимоий келиб чиқиши ва жинси асосида камситилиши ва таъқиб қилиниши.

Камбағалликни қисқартириш стратегияси (КҚС) — Сиёсатда, бюджетни реструктуризация қилишда ва ҳалқаро ёрдам соҳаларида испоҳотлар ёрдамида МРМ узоқ муддатли вазифаларини бажариш учун шошилинч «ҳаракат режаси».

II ИЛОВА

Миллий даражада келишилган МРМ асосида миллий КҚСнинг асосий мақсадларини шакллантириши керак.

Камбагалчилик чегараси — бу даромад даражаси бўлиб, даромадундан кам бўлганда шахс ўзининг асосий эҳтиёжларини қондиришга қодир эмас, деб ҳисобланади. Бу чегара мамлакат ва вақтга боғлиқ ҳолда ўзгаради ва ҳар бир мамлакат бу чегарани ўз ривожланиш ҳамда ижтимоий қадриятларига мувофиқ тарзда белгилайди.

Кампания ўтказиш — аниқ мақсадли ва вақт билан чегараланган давомли, мавзу бўйича жамланган ҳаракатлар туркуми.

Кўламдан тежамкорлик самараси — ишлаб чиқариш ҳажми ошиши билан ҳар бир маҳсулот бирлигини ишлаб чиқариш қиймати пасайишини билдирувчи иқтисодий тамойил.

Кўламни кенгайтириш — МРМга эришиш учун шароит яратиш маъносида бу кундалик дастурларни, фаолиятни, яратилган имкониятлар ва ташаббусларни, танланган усульнинг сифати ва таъсир даражасини сақлаган ҳолда, кенгайтириш ва чўзишни англатади

Кутилган умр давомийлиги — чақалоқнинг, агар у туғилган пайтида аҳолининг мазкур тоифасига хос бўлган ўлим ҳавфига йўлиқса, тахминий яшайдиган йилини кўрсатади.

Мингийиллик кампанияси — МРМга эришиш учун зарур шароитлар яратишда ёрдам кўрсатиш мақсадидаги оммавий ахборот ва тушунтириш кампанияси. Унга ривожланиш масалалари бўйича БМТ гуруҳи номидан БМТРД ташаббускорлик қилди. Кампанияни ўтказиш БМТнинг МРМ бўйича Асосий стратегиясининг тўртта асосий компонентларидан биридир.

Мингийиллик Декларацияси — бу декларацияни 2000 йил сентябридаги Мингийиллик саммитида 189 мамлакат қабул қилди. Декларацияда барқарор ривожланиш қадриятлар ва тамойиллари, шунингдек уларни амалда татбиқ қилиш учун асосий мақсадлар баён этилган. Бу мақсад ва қадриятлар ҳар қандай МРМга эришиш учун зарурий асослар ҳисобланади.

Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари (МРМ) — МРМ 2015 йилга келиб эрилиши лозим бўлган саккизта улкан мақсадларни ифодалайди. Масалан, 1-мақсад: «ўта қашшоқлик ва очликка барҳам бериш». 8-МРМ бевосита Мингийиллик Декларацияси таркибидаги ҳаракат ва қадриятлардан келиб чиқади ва XX аср 90-йилларида жаҳон саммитларида белгилангандан мақсадларга асосланади.

Мингийиллик ривожланиш мақсадлари ҳақида ҳисобот (МРМХ) — МРМХ асосан аҳолининг хабардорлигини ошириш ва аҳоли билан тушунтирув-тарғибот ишларини олиб бориш воситаси. Унинг аудиторияси кенг жамоатчилик, парламентарийлар, оммавий ахборот воситалари, фуқаролик жамияти ташкилотларининг, профессионал уюшмаларнинг вакиллари ва мактаб ўқитувчиларидан иборат. Ҳисоботда шу

кундаги аҳвол ва ҳар бир миллий мақсадга эришиш тамойиллари тушунарли тавсифланади.

МРМ Индикаторлари — ўлчаш, миқдорий аниқлаш мумкин бўлган ва келишилган статистик бирлик бўлиб, МРМга эришиш жараёни тараққиётини мониторинг қилиш учун мустақил ҳолда ёки бошқа индикаторлар билан бирга кўлланилади. Масалан, 1-Вазифа ва 1-Мақсад билан боғлиқ 1-Индикатор: даромад даражаси кунига 1 АҚШ долларидан кам аҳоли улушкини кўрсатади. Жами МРМга боғланган 48 та индикатор мавжуд.

МРМ вазифалари — вазифа ўлчаб бўладиган, миқдорий аниқлаш мумкин бўлган натижа бўлиб, МРМга эришиш учун уни бажариш лозим. Масалан, 1-МРМ билан боғлиқ 1-Вазифа: «даромад даражаси кунига 1 АҚШ долларидан кам кишилар хиссасини 2015 йилга келиб икки баравар қисқартириш».

Мингийиллик лойиҳаси — МРМга эришиш соҳасидаги илғор ғояларни ва тадқиқотларни бирлаштириш орқали аниқ ҳаракатларни белгилаб олиш учун бу соҳага оид таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш мақсадида БМТ Бош котиби ташабbusi билан юзага келган мустақил маслаҳат лойиҳасидир. Бундай таҳлилини амалга ошириш БМТнинг МРМ бўйича Асосий стратегиясининг тўртта асосий компонентларидан биридир.

Мингийиллик саммити — 2000 йил 6–8 сентябрда 189 мамлакат етакчилари Нью-Йоркда «БМТнинг XXI асрдаги роли» шиори остида ўтказилган саммитда учрашдилар. Давлат раҳбарларининг бу саммити тарихда энг йириги бўлди. Мингийиллик Декларацияси 189 мамлакат томонидан қабул қилинди, 147 давлат ва ҳукумат раҳбарлари томонидан имзоланди.

Манфаатларни ҳимоя қилиш — бошқаларни ишонтиришга ёки ижтимоий фикрни ўзгартириш ва/ёки ресурсларни сафарбар қилиш ва биронта масалани ҳал этишда, сиёсий арбоблар ёки сайловчилардан мадад олишга қаратилган ҳаракат.

Мамлакат умумий тавсифи (МУТ) — БМТ тизимининг МУТ миллий ривожланиш соҳасидаги аҳволни таҳлил қилиш ва у билан боғлиқ асосий муаммоларини аниқлаш учун умумий восита ҳисобланади. Мамлакат умумий тавсифи БМТнинг мамлакатдаги ваколатхонаси томонидан ҳукумат билан маслаҳатлашув орқали амалга оширилади.

Мамлакатга кўмаклашиш стратегияси (МКС) — турмуш даражасини ошириш стратегиясини амалга оширишда мамлакатни кўллаб-куватлаш бўйича Жаҳон банки бизнес-режаси.

Манфаатдор томон — биронта лойиҳа, сиёсат, ташабbus ва бошқаларда иштирок этишдан нимагадир эришадиган ёки ниманидир йўқотадиган алоҳида шахс, гурух ёки ташкилот.

Потенциал яратиш — Раҳбарлик қилиш, бошқариш ва фондларни ўстиришни ташкил қилишни ўз ичига олувчи тушунча.

Ривожланиш — Бутун дунёда одамлар турмуш сифатини яхшилаш жараёни. Ривожланиш учта аспектни ўз ичига олади: одамлар турмуш даражасининг — даромад ва озиқ-овқат истеъ-

II ИЛОВА

мол қилиш, тиббий хизматлар, таълим даражасининг ошиши; инсон қадр-қиммати ҳамда ҳурматини рағбатлантирувчи тизим ва институтлар орқали одамларнинг ўзини баҳолашининг юксалиши муқобил имкониятларини кенгайтириш, масалан, жуда хилмалхил ҳалқ истеъмоли моллари ва хизматлар билан таъминлаш.

Ривожланишга қўмаклашиш қўмитаси (РКҚ) — 21 донор-мамлакат ва Европа Комиссиясидан иборат Иктиносидий Ҳамкорлик ва Ривожланиш Ташкилоти (ИХРТ) қўмитаси. Қўмита ривожланиш мақсадларидағи ёрдам миқдорини ошириш ва унинг самараси ҳақида қарорлар қабул қиласди.

Ривожланаётган мамлакатлар — мустамлака қарамлигидан озод бўлган ва мустақил ривожланиш сиёсатини олиб бораётган мамлакатлар. Одатда, булар паст ва ўртача даражадаги даромадга эга мамлакатлар бўлиб, уларда кишилар юқори даромадли мамлакатлар кишиларига нисбатан кам ҳажидаги товар ва хизматлардан фойдаланадилар. Ҳозирги кунда дунёда ривожланаётган 125 та мамлакат бўлиб, улар аҳолисининг умумий сони 4,9 млрд. дан ортиқ.

Ривожланишга расмий ёрдам (РРЁ) — ривожланаётган мамлакатлардаги иктиносидий тараққиётни қўллаб-куватлаш учун Ривожланишга қўмаклашиш қўмитасига аъзо мамлакатлар томонидан имтиёзли шартлар билан (25% дан кам бўлмаган беғараз ёрдам) кўрсатиладиган ёрдам.

Саноат чиқиндилари — ишлаб чиқариш жараёнидан кейин қолган материаллар ва моддалар. Уларга тегишли усуулда қайта ишлов берилмаса ва/ёки йўқотилмаса, заарарли бўлиши ва ифлосланишни келтириб чиқариши мумкин.

Серпуштилк коэффициенти — бола туғиши ёшидаги (одатда 15–49 ёш) 1000 нафар аёлга нисбатан ҳар йили тирик туғиладиган болалар сони.

Табиатдан оқилона фойдаланиш — табиат олами ва унинг ресурсларини оқилона, авайлаб бошқариш. Табиатни асраш учун фаол курашчилар атроф муҳитга зиён етказмасдан барқарор ривожланишга интиладилар.

Табиий ресурслар — табиатда мавжуд бўлган, инсон учун муҳим ёки фойдали барча нарса, булар: сув, ҳаво, ер, ҳайвонот ва наботот олами, ернинг ҳайдаладиган қатлами ва маъданлар.

Таъсир кўрсатиш — дастур ёки лойиҳанинг амалга оширилиши узок муддатли ўзгаришларга қўмаклашган даража.

Тематик гуруҳлар — одатда фикр ва нуқтаи назарлар, фоялар таклифини ёки ҳаракатларни аниқлаш мақсадида кишиларнинг катта бўлмаган гурухини тузиб, тадқиқот ва баҳолаш учун маълумот тўплаш усули.

Туғилиш умумий коэффициенти — ҳар йили минг нафар аҳолига нисбатан тирик туғиладиган болалар сони. 1000 га 20 нисбатда туғилишнинг умумий коэффициенти аҳолининг 2%га кўпайишини англаради.

Ўрмонларни йўқотиш — ўрмонларни кесиш жараёни. Бу асосан салбий иш сифатида қаралади, чунки ўрмон ва дараҳт-

лар тупроқни ҳимоялайди, иқлимини тартибга солади ва биологик ранг-барангликка қўмаклашади.

Қийматни ҳисоблаш — маълум бир ишлаб чиқариш ёки хизматларга доир жорий ва башорат қилинган ҳаражатларни оқилона тақсимлаш, ёзиш ва таснифлаш учун қўлланиладиган тартибот. МРМ учун қийматни ҳисоблаш жараёни камбағалликка қарши курашиш стратегиялари ва дастурларини аниқлаш, шунингдек, қўшимча ресурсларни сафарбар қилиш учун эҳтиёж ва камчиликларни прогноз қилиш ҳамда миқдорий асосни таъминлайди.

Қониқарсиз озиқланиш — кишининг меъёрида ўсиши ва ривожланиши учун керакли моддалар — протеин, витамин, микроэлементларнинг зарур йиғиндисига эга бўлган етарлича миқдорда калорияли овқатнинг йўқлиги.

Қарзлардан кечиши — қарзни узиш, қисқартириш ва у бўйича фоизларни қисқартириш; қайта маблағ ажратиш графигини қайта кўриб чиқиши ёки ҳар иккаласини ифодалаш учун кенг маънода қўлланувчи термин;

Халқароривожланишуюшмаси (ХРУ) — жуда камбағал мамлакатларга фоизсиз кредитлар, техник кўмак ва сиёсатни ишлаб чиқиш соҳасида тавсиялар бериш орқали уларга ёрдам кўрсатадиган ташкилот. ХРУ аҳоли жон бошига 885 АҚШ долларидан кам даромад (1999 йил рақамлари) тўғри келувчи ва Жаҳон банкидан кредит олиш учун молиявий имконият бўлмаган мамлакатларга кредит беради.

Ҳисобдорлик — мансабдор шахснинг манфаатдор томонлар олдида ўз ҳокимиятини тасарруф этиш ва мажбуриятларини бажариш бўйича ҳисобот беришига, ўзига нисбатан танқидга муносабат билдиришига, хатолар, билимсизлиги ёки ёлғон учун жавобгарликни тан олиши бўйича жавоб бериши талаби.

Чўлга айлантириш — иқлим ўзгариши ёки инсон фаолияти оқибатида ернинг чўлга айланыш жараёни, бу ҳол кўпроқ чўллар билан чегарадош куруқ ва ярим куруқ минтақаларда юз беради.

Энг кам ривожланган мамлакатлар (ЭРМ) — БМТ томонидан аниқланган, аҳоли жон бошига кунига 1 АҚШ долларидан кам даромадга эга 48 камбағал ва ночор мамлакат.

Эҳтиёжларни баҳолаш — зарурий аралашувлар ва МРМга эришиш учун тегишли вазифалар, одам ресурсларига, инфратузилмага, молиявий ресурсларга ва молиялаштириш стратегиясига бўлган эҳтиёжни батафсил миқдорий баҳолаш.

G7/G8 гуруҳи — G7 гуруҳи саноати ривожланган энг йирик демократик мамлакатлар — Канада, Франция, Германия, Италия, Япония, Буюк Британия ва АҚШ ни ўз ичига олади. «Катта саккиз» (G8) гуруҳига Россия ҳам киради.

Ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) — мамлакат иктиносидёти томонидан, яъни мамлакат ҳудудида ишлаб чиқариладиган товар ва хизматларнинг умумий ҳажми ўлчови.

МИННАТДОРЧИЛИК ИЗХОРИ

МРМ ҲАҚИДА ЁШЛАРГА ҚҮЛЛАНМА: ТАЛАБАЛАР УЧУН АМАЛИЙ ДАСТУР глобал ва миллий маънода Мингийиллик Ривожланиш Мақсадлари ҳақида ёшларнинг хабардорлигини оширишга мўлжалланган. МРМ ҳақида ёшларга Қўлланмани нашр этиш ва босмадан чиқариша БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси кўмагида амалга оширилди. Муаллифлар БМТ агентликларига қўшимча ахборот ва иш фаолияти ҳақида маълумот билан таъминлагани учун ўзларининг алоҳида миннатдорчилигини изҳор этишади.

Муаллифлар: Наргиза Жўрабоева, БМТ тизими мувофиқлаштириш маслаҳатчиси
Ифода Абдуразакова, БМТнинг жамоатчилик билан алоқалар бўйича ёрдамчиси

Таржима: Алишер Хашимов

Муҳаррир: Шомуҳитдин Мансуров

Дизайн: Каҳрамон Абиджанов

Ўзбекистон, 100029, Тошкент ш., Тарас Шевченко кўчаси, 4

Телефон: +998 (71) 120-3450, 120-6167

Факс: +998 (71) 120-3485

E-mail: registry@undp.uz

Website: <http://www.un.uz>

Мазкур нашр таълим ва нотижорат мақсадларида муаллифларнинг алоҳида рухсатисиз, манбани албатта кўрсатган ҳолда фойдаланилиши мумкин.

© БМТнинг Ўзбекистондаги Ваколатхонаси, Тошкент, 2007 й.

Mega Basim San. (Туркия) босмахонасида чоп этилган

mega
Bosch Velt San ve Tic A.S.